

XURI GORRIAK ETA...

Daniel Landart

Antzerkia hiru zati eta bost agertaldi

JOKOLARIAK

GAETAN LAPEGUE: Auzapez xuria. 60 urte
JANAMARI: Lapegueren emaztea. 52 urte
BEÑAT: Horien semea. 24 urte
ALFRED HARANETA: Atxuant xuria. 58 urte
GILEN MANDUKU: Gorrien auzapezgaia. 48 urte
XOXEFINA: Manduku emaztea. 42 urte
MAIDER: Horien alaba bat. 22 urte
APEZA: 44 urte
LAURENDI: 82 urte
KASKOBELTZ: 40 urte
ANDERE IDA: 64 urte
PANPALE HANDIA: Gorrien atxuantgaia. 43 urte
PELLO: 17 urte
Bestalde; gizon eta emazte zenbait.

LEHEN ZATIA

(Gaetan Lapegue jaun auzapezaren etxean gara. Barne zabal eta haundizki apainduak segidan sendi arazten du errexki bizi diren jende batzuen egoitzan gaudela.)

GAETAN - LAURENDI

GAETAN: Jar zaitetz, Laurendi. Jar gostuan...

LAURENDI: Ez naiz menturatzen... Hain ederrak dira! Ez nituzke zikindu nahi...

GAETAN: Ba, pentsa! Egizu etxean bezala, gizona! Zer uste duzu ala edergailutzat atxikitzen ditugula? Bestalde, auzapezaren etxea ez ote da zure bigarren etxea?

LAURENDI: Emeki, emeki... Herriko etxea, bai! Auzapezarena... ez da batere berdin...

(Laurendi jartzen da eta Gaetan salaren erdira ba doa.)

GAETAN: Alta, Herriko Etxean bezainbat jende pasatzen da barne honetan! Batek hau nahi, besteak hura behar, denak zinkurinaka eta beti presatuak... Ba da segur mogimendu hemen! Oraino, lehen aldian berean konprenitzen balute bederen, ez litzateke gaizki... Baina, batzuetan, gauza bera behar diezu bospasei aldiz errepikatu, eta kontent izan behar, ez balin badira bestaldi bat etortzen, hauzi berarentzat! Zenbat oren, zenbat gau! Eta horik guziak ororen buru zertarako? Zertarako? Baina, bego horretan! *(Azken hitzen erraten ari delarik, edariz bete karro bat hartzen du eta Laurendiren aldera pusatzen.)* Zer gustu zenuke?

LAURENDI: Horrelako edari andana ikusi-ta, hautatzea ez da errex, ori...

GAETAN: Whisky xorta bat?

LAURENDI: A, ez! Karatsegia da! Deabru zikina, ez bestea! Aldi bat harturik, mihia erretzen daut oraino...

GAETAN: Harritzen nauzu... zeren zure zintzurño horrek ba du zerbait zerbait klikaturik, ez, denboran...?

LAURENDI: Denboran bai! Orain haatik...

GAETAN: «Ricard» bat?

LAURENDI: Ez eta ere. Goizegi da. (*Geldi*). Schwepps bat izatekoz.

GAETAN: Schwepps bat? Burutik ba duzua gizona? Bekatu mortala da goizarekin Schwepps baten edatea! Barne guzia nahasiko dautzu!

LAURENDI: Barnea nahasiko? Ez balautate gaineratekoek Schwepps-ak baino gehiago barnea nahasten, ez nuke arrangura haundirik!

GAETAN: Nik segurik «Martini» xuri bat hartu gogo dut...

LAURENDI: Zuk bezala egitekotan beraz...

(*Auzapezak bi «Martini» zerbitzatzen ditu.*)

LAURENDI: Zure osagarriari...

GAETAN: Herriko batasunari! (*Gaetan jartzen da*) Martini xuria laket zaizu?

LAURENDI: Lehen aldiko edaten dut...

GAETAN: Eta?

LAURENDI: Goxoa da.

GAETAN: Xuria...

LAURENDI: Xuria bai. (*Biek batean berriz edaten dute.*)

GAETAN: Eta andrea, zertan duzu?

LAURENDI: Andrea zertan? Hoberenean. Hoberenean, mihia segurik! Milesker. Ama maite zeruetakoa; ez naiz ez kezu ari gure Klodinarentzat... Kalapita poxi bat muntatzen ahal badu zakutik edo zorrotik... Hura hura haren besta! ... Beharrik ni, beti ixil ixila bainago...

(*Gaetan zutitzen da.*)

GAETAN: Ixil ixila?... Beraz Herriko bozak ez dituzue aipatzen ere?

LAURENDI: A, hori besterik da. Herriko bozak ez dira egun guzietz gero... Aipatzen ditugu, eta nola! Funtsean, herri guzia ez da horietaz baizik mintzo...

GAETAN: Eta zer diote? Zer entzun duzu hor gaindi?

LAURENDI: Ho, denetarik ba da, ori... Batzuk zure alde eta besteak...

GAETAN: Ene kontra. Ez dea hala?

LAURENDI: Zure kontra bai. Eta jakin zazu ez dutela mihia sakelan, zenbaitek segurik!

GAETAN: Ba dakit hori eta horregatik zaitut deitu.

LAURENDI: Pentsaten nuen bai ez zela Ezpeletako biper bestaz mintzatzeko...

GAETAN: Eta zure uztez, nor pasatuko da?

LAURENDI: Sobera galdatzen dautazu... Nik deabru dakida? Jendeek ez baitute sekulan gogoan dutena erraten... Ez da errex egiaren jakitea...

GAETAN: Zure emazteak zer dio?

LAURENDI: Beti errepika bera: kasu emateko zer erraten dudan eta eskandalarik ez egiteko; geroan ere, berdin, elkarrekin bizi beharko dugula... eta horrelako...

GAETAN: Halere, bere hautua egina duke?

LAURENDI: Bere hautua? Apezak bai.

GAETAN: Apezak?

LAURENDI: Gure Klodina, beti apezaren erranetarik dabil.

GAETAN: Eta Apeza?

LAURENDI: (*Gogoetatua*). Nago... ez ote den gorrien alde!...

GAETAN: Ez naiz harritzen. Jada, anitz ahotarik entzuna dut gauza bera. Baina jakin zazu Laurendi, dolutuko zaiola bere joko maltzurra! dolutuko!

LAURENDI: Uste nuke! Ahalgegarri da bai... Horrelako gauzen ikustea... Apeza gorrien alde! Apeza gorrien alde!

GAETAN: Eta zuhaur noren alde zara?

LAURENDI: Ondarreko aldian segurik, zuri eman nautzun boza!

GAETAN: Alabaina; ez nuen kontrariorik...

LAURENDI: Egia da hori ere...

GAETAN: Aldi honetan... Balantzan?

LAURENDI: Balantzan? Ni balantzan... Jajajaja...

GAETAN: (*Bortitz*). Aldi honetan pasatzeko, boz guzien beharra ukanen dugu. Zurea ere bai. Horregatik, segurtamen gehiago ukaiteko, eta baitakigu denen beharra baduzuela; har zazu billet honen erdia. (*Hamar mila liberako zahar baten erdia ematin dio*). Boz ondoan, askiko duzu beste erdiaren galdez etortzea.

LAURENDI: Biba Xuriak! Biba Xuriak! (*eta zutitzen da*).

GAETAN: Pentsatzen dut ez zarela gure arteko berrien denei kondatzen ariko. Bestela hainbat gaixto zuretzat!

LAURENDI: Zaude gustuan! Zaude gustu-gustuan, segretuaren atxikitzen jakinen dudala!

GAETAN: Bozak ondo arte beraz...

LAURENDI: Aizu eta... gure Klodinak ardura erraten baitut, aho hetsitik ez dela eulirik ateratzen... eta... behar bada, harentzat ere, besteño baten erdia ba zenuke?...

GAETAN: Nola? Zer derasazu, Laurendi?

LAURENDI: Ho, barkatu ene ausarkeriaz baina... gure Klodina, ba dakizu...

GAETAN: Zure Klodina akomea dadila apezarekin! Agur Laurendi!

LAURENDI: Agur, agur... eta milesker. Milesker... Biba Xuriak! Biba Xuriak!...

(Laurendi jalgitzen da. Gaetan sala erdira dator bere buruarekin eleketa.)

GAETAN

GAETAN: Gaixo herresta! gaixo herresta... Funtsean hoitarik ere behar, mundu honen egiteko eta... Bozen irabazteko...!

(Beñat sartzen da.)

GAETAN - BEÑAT

BEÑAT: Bozen irabazteko joko onak ezagutzen dituzula, nork uka? Ez nuen uste...

GAETAN: Eta barrandan egotea joko ona zaik?

BEÑAT: Ez zaituztet barrandatu. Nahi gabe entzun dut zuen solasaldia.

GAETAN: Belarrien tapatzen ez ote dakik? Edo tokiz aldatzen behar delarik?

BEÑAT: Aita! Ez nuen uste bozak eta ohorea horrela erosten zirenik!

GAETAN: Behardun batzuei artetan diru apur baten ematea, karitate egitea duk eta hik diokan bezala, horien erostea!

BEÑAT: Ez du balio estakuru bilatzen aritzea! zeren Laurendik berak arras ongi konprenitu du zure egintza, bestela ez zuen segidan «biba Xuriak» oihi eginen!

GAETAN: Hire aita, herriko auzapez izan dadin ez zaik ongi ala?

BEÑAT: Egin duzuna ikusirik, ba da segur bi gogoeten egitekoa!

GAETAN: Ez hadila hain minbera izan, mutikoa! Bestela ez haiz deusetara helduko...

BEÑAT: Zerbaitetara heltzeko, bestetaz baliatu behar da beraz?

GAETAN: Ez diat hori erran nahi. Baina, boz denboran ahal dena egiten duk! Ez ote dituk bada entzuten gure kontrario gorri zikin horien gezur eta espantuak? Aho beteka ene kontra ari dituk, baizik eta kontseiluan ez dugula deus egin eta azpikoz-gora botako gaituztela. Gau eta egun herriaren alde lanean arizan ondoan, goxo duk bai, horrelako gauzen entzutea!

BEÑAT: Ba dituzkete beren arrazoinak...

GAETAN: Ez diat onartzen horrela mintza hadin! Ala zer haiz, gorriek kutsatua hi ere?

BEÑAT: Gilen Manduku zergatik da gorria?

GAETAN: Ni xuria naizelako.

BEÑAT: Eta zu zergatik zara xuria?

GAETAN: Ez ote dakik? nik ordrea eta diziplina ezarri eta atxikitzen ditiat herrian, bai eta Frantzia gure ama maitearen alderako amodia. Bestalde, herritarrek eskatu dauzkidaten guziak eskuratu ditiazte, dela ur, eletrika, bide, telefona eta gainerako. Horra, auzapez leial eta zuzen bati zer galdegina zaion; eta nik neure eginbidea bete diat eta bihar ere beteko!

BEÑAT: Eta Gilen Mandukuk zer uste duzu bada egin lezakeen besterik?

GAETAN: Zer egin lezakeen? Saltsa. Saltsa. Besterik deus. Jada, horregatik herria bi alderdi jarria duk: batzuk haren alde eta besteak ene. Gilen ez balitz presentatzen, herri guzia geldu geldia eta kontent egonen zuan. Baina ez! beti da dituk sua piztu beharrez ari direnak... Pitz bezate beraz. Pitz gustuan. Ikusiko ditek, berak direla lehenik erreko!

BEÑAT: Baina orain arte elkarren lagunak zineten...

GAETAN: Hori duk bada. Horrek berak erakustera ematen dik nitaz jelos delako dela presentatzen. Funtsean ez nauk harritzen. Gilen betidanik faltsua izan duk eta heldu nahia ; bere emazte moko mehe kriketa deabruxka horrek pusatzen duela!

BEÑAT: Halere, entzun dudana, jende xehearen aldekoa da eta horien ongia baizik bilatzen ez duena. Zuk aldiz, diotenaz, haundiak baizik ez omen dituzu laguntzen.

GAETAN: Gezurra! Herritar guziak lekuko, goraki erraten ahal diat, nehor ez dudala baztertu; edo izatekoz, behartsuenak ditudala lagundu. Eta Gilen Manduku nola izan daiteke ttipien aldekoa, bera herriko etxalde aberatsenetako baten jabe izanki-eta? Bestalde, jauntto horri zer eta zer ez diot egin eta ardiets arazi? Segur balio baitzuen, ematen dautan uztarraren biltzeko! Baina Gilen Mandukuk uztarka arizan nahi balin badu, jakin beza, ene putar batek berak firrindika botako duela!

(Janamari sartzen da.)

GAETAN - BERAT - JANAMARI

JANAMARI: Jainkoaz, zaudete apalago! Hauzo guziek entzunen dituzte zuen kalapitak! Zer duzue bada hain gora mintzatzeko?

BEÑAT: Bozak, ama, bozak!

JANAMARI: Burua galduko diagu, bai, boz horiekin! Balio baitu! balio baitu! *(eta ateratzen da)*.

GAETAN - BEÑAT

BEÑAT: Ongi pentsatu-eta, amak puxka bat arrazoin du. Alabaina, zergatik balio du herri ttipi honetan horrenbeste haserretzeak; zeren orenen buru, Gilen Manduku eta zure artean ez da diferentzia haundirik!

GAETAN: Zer derasak? Xurien eta gorrien artean diferentziarik ez dela? Baina mutikoa, burutik joan haiz ala zer? Ez ote dakik, gorri horiek non-nahi eta aldi oroz, zorigaitz eta herra baizik ez dituztela ekarri eta ekartzen?

BEÑAT: Aita, entzun nazazu...

GAETAN: Semeak eginen ote daut orain katixima?

BEÑAT: Entzun nazazu, halere. Xuri eta gorrien arteko istorioak, biziki zaharrak dira.

GAETAN: Za zakiat hori!

BEÑAT: Erregetiar eta Errepublikanoen denborakoak. Ez ote duzu uste bada orduetik hona gauzak aldatu direnik? Beharrik funtsean. Ikusmolde eta alderdi berriak sortu dira eta ongi begiratu eta, xuri gorrien eztabadak, denbora haietan zerbait erran nahi bazuten ere, orain problema faltsu bilakatu dira. Zeren...

GAETAN: *(Moztuz)*. Non habil mutikoa?

BEÑAT: Zeren, Xuriak eskuindarrak balin badira, gorriak eta bereziki gure herrietan gorriak deitzen ditugunak, zinez ezkerrekoak ote dira? Askotan ez; zorigaitzez.

GAETAN: Zeer? Zer komprenitzen dut? Ezkerrekoa ote haiz?

BEÑAT: Eskuindarrak, haundi mandien interesen zaintzaleak dira, ezkerrekoak aldiz, jende xehearen alde bermatzen direnak. Neure hautua egina dut.

GAETAN: Oroit hadi seme, Zeruaeren eta ifernuaeren erdian, purgatorio bat da dela!

BEÑAT: Horrek erran nahi ote du, erdiko zarela? Baina erdikoek, xurien intres berak dituzte!

GAETAN: Herriko kantseiluan, ez diagu politikarik egiten! Bestalde, hautu baten egitea ez duk hik diokan bezain errex. Eskuin: ba dituk anitz eskuin eta ezker are gehiago. Erdian, ho, erdian, han han goxo!

BEÑAT: Hautu baten egiteak lanak ematen dituela, horretan zurekin ados nago. Neronek ere Bordeleko unibertsitatera joan behar izan dut gauzen hobeki senditzeko eta ikusteko. Eta han ohartu naiz...

GAETAN: Zeri?

BEÑAT: Eskuina zer den. Erdia zer den. Ezkerra zer den. Ohartu naiz ere: Ni Euskalduna naizela!

GAETAN: Eta gero zer?

BEÑAT: Euskalduna naizela!

GAETAN: Euskaldun frantsesa. Hemengo guziak bezala...

BEÑAT: Zu eta Gilen Manduku, behar bada bai. Ni ez. Euskaldun izatea niri aski zait.

GAETAN: Nola? Nola? Zer entzun behar dudan! eta ene semearen ahotik, gehiago dena! Baina lehen ez hintzen horrela mintzo... Bordelen galdu haiz. Auzapez ohoragarri baten semeak ez zezakek sekulan horrelakorik erran!

BEÑAT: Ni, Euskalduna naiz eta jende xumearen aldekoa. Ez eta zu bezala, Paris(e)ko sistima arrotzaren esku-makila, eta gainera, egiazko euskaldungoaren ukatzailea!

GAETAN: Ixil hadi Beñat! etxe hau desohoratzen duk eta heure aita mexprexatzen. Ez dezakeat hori onhar. Ez dezakeat onhar!

BEÑAT: Alta, neure hautatua egina dut.

GAETAN: (*Eztiago*). Baina Beñat, zergatik ez haiz gauza horietaz enekin lehenago mintzatu? Behar bada...

BEÑAT: Ba ahal dakizu aita, gauza horik ez daitezkeela zurekin aipa! Zurekin eta, kasik neherekin futsean...

GAETAN: Heure gogoeten berri eman bahaut, esplikatuko nauan nik, lehenagoko amets zozo batzuk direla horik guziak, haurkeria hutsak, sekula ondoriorik ukanen ez dutenak. Eta ba zakiat zer diodan! (*Geldi*) Hire anaia zenak ere gauza bera erranen zauan, zeren hura segurik ez duk beldur izan, Algeriako gerla denboran bere odola Frantziaren alde ixurtzeko! (*Geldi*). Edo, ez haiz norbaitek pagatua bederen?

BEÑAT: Zer uste duzu ala, denak zu bezalakoak direla? Ideal bat ba dugu, guk!

GAETAN: Ask! aski entzunik ba diat egungoz! galduak gaituk! Janamari, Janamari, zatoz otoi! Zatoz! (*Janamari sartzen da.*)

GAETAN - BEÑAT - JANAMARI

JANAMARI: Zer da? Zer gertatzen zaizu Gaetan? Zer duzue orain ere?

GAETAN: Semea burutik joan zaigu!

JANAMARI: Burutik joan? Burutik joan? Ez du iduri...

GAETAN: Burutik joan bai! Gure Beñat, galatu daukute.

BEÑAT: Ez zaitezela izi, ama.

JANAMARI: Gaetan, mintza zaitez!

GAETAN: Gure Beñatek erran dauzkit sekula asmatuko ez nituen gauza harrigarri eta gutarteko jende normal batek erran ez ditzakeenak.

JANAMARI: Zer erran diok bada?

BEÑAT: Euskalduna naizela eta jende xumearen aldekoa...

JANAMARI: Hori baizik ez bada... (*Berez*) Uste ez banuen kanzera zuela...

GAETAN: Hori baizik ez bada? Baina Janamari ez ote duzu konprenitzen geure semea separatista dugula? Separatista?

JANAMARI: Ba dira besteak ere...

GAETAN: Eta besteak ba direlakoan, gure semea buru-bero horiei jarrai dakien onartzen duzu? Baina Janamari, zu ere ez zaude plomuan! Ala zuri, zerbait aipaturik bazautzun?

JANAMARI: Zerbaitxka bai...

GAETAN: Eta ez zenautan erraten ahal?

JANAMARI: Zer nahi duzu Gaetan, gure Beñat ez da haur bat gehiago; laster notario eskolak bururatuko ditu... Hogeitau urtetan ba daki zer egiten duen ez?

GAETAN: Behar luke jakin segurik! Baina entzunak entzun, ez naiz batere segur. Batere gero! (*Beñati*) Jakintzak ez nuela hori igurikatzen hiregandik!

BEÑAT: Zer igurikatzen zenuen bada?

GAETAN: Ez ote dakik? Beñat, ez dik balio, bat batean etsaiak bagina bezala mintzatzeak. Amak eta nik, hire ongia baizik ez diagu bilatu eta eta bilatzen.

BEÑAT: Frangotan errepikatu dautazu gauza bera...

GAETAN: Ez ote da egia? Hire eskolen pagatzeko, sehirik gabe bizi gaituk; amak egin behar dituela etxeko lan guziak.

JANAMARI: Ez zuen balio horren errateak...

GAETAN: Bestalde, neure aita zenaren etxaldeko lurren karrakas saltzen ari nauk, baina ez zizkioat nor-nahiri eskaintzen. Parisko xaharrei bakarrik! Parisko xaharrei... Horrela, egun batez beren familiako partimenak eginen dituztenean; hi izanez baihaiz itzuli hauetako notario bakarra, horiekin berekin berehala afera andana bat ukanen duk...

JANAMARI: Ez da gaizki asmatua...

GAETAN: (*Fier*) Zer uste duzu ala? (*Beñati buruz*). Eta pentsatua nian ere, hemendik hamar bat urteren buruan, neure karguaren hiri uztea...

JANAMARI: Ho, Gaetan, nik uste baino hobea zara... gure semearentzat...

BEÑAT: Biziki pena haundia eginen dautzut -edo dautzuet-, baina ez naiz batere zure gogo bereko, aita! Ez dut «inapresta» edo «standard» izan nahi. Ene nortasuna eta ene geroa, utz otoi, ene gain.

GAETAN: Harrituko ninduan... ene erranak onartu bahitu!

BEÑAT: Ez naiz bihurri bat. Eta hori frangotan frogatu dautzuet. Baina orain urrunegi ba zoazte.

JANAMARI: Nik ez diat deus erraten...

GAETAN: Erran bazeneza bederen!

BEÑAT: Sobera lan ba du, entzun dudana...

JANAMARI: Aski Beñat!

BEÑAT: Bestalde, nork erran dautzue notario izanen naizela? Dretxoia ikasten dut baina horrek ez du erran nahi notario bilakatuko naizenik. Abokat egin gogo dut.

JANAMARI: Abokat, eleketari polita haiz horretarako.

BEÑAT: Abokat izateko ez da eleketari pollita agertzea aski! Nik abokat izan nahi dut, baina ez edozein abokat. Zuzentasunaren alde bermatzekotan, jende xehea zainduz.

GAETAN: Eta baaa! Sartua, sartua teoria berria! Frantziara lanketa etorri Afrikano eta Polonesak zaindu nahi dituk ez? Bai eta Espainol errefugiatuak, eta dudarik gabe, Carrefours horietako ebasleak? Ederki ederki, ez nian uste, ez nian uste, Bordeleko unibertsitatean karitatea, hain, hain barna sartua zenik! hobe funtsean...

BEÑAT: Karitatea eta zuzentasuna, bi gauza dira, aita. Nola Espainol edo Euskaldun errefugiatuak eta «Carrefour»-eko ebasteak bi diren bezala! Otoi, ez itzazula gauza guziak nahitara nahas! Bestalde ez naiz zurekin batere ados aita zenak utzi dautzikun lur parteak Parisko xahar erretretatuei sal diezazkiezun. Zergatik ez, hemengo laborariei, lur horien beharra ba dute, ihardukitzeko.

GAETAN: Baina hi mutikoa, arrunt itzulikatu haute. Aspaldi dik ideia horik dituala?

BEÑAT: Hiru urte. Hastean halaere, ez nituen gauzak orain bezain garbi ikusten.

GAETAN: Hiru urte? Eta ez dautak deus aipatu?

BEÑAT: Zer nahi duzu, ez zen errex. Gure arteko solas guziak hain murriz eta eskasak dira! Egia erran, ez gara sekulan behar bezala mintzatu elkarrekin.

GAETAN: Noren faltaz? Ni beti prest nauk besteen entzutera.

BEÑAT: Zu, beti prest zara, besteei zure nahiaren egin araztera. Ez da berdin.

GAETAN: (*Oihuz*). Orain ohartzen nauk onegi izateak ez duela deus balio!

JANAMARI: Otoi, ez zaitezela samur!

GAETAN: Nahi niake jakin, familiako ohoreaz zer egiten dukan! A, zer auzapezgaia, hi!

BEÑAT: Horik guziak, zure asmoak dira, aita. Nik, ez dut sekula pentsatu, hemengo auzapez izan nintekeenik! Sekula santan! Ez dut, zuk bezala frantses sistiman lepo zintzurreraino sartu nahi! A, ez! Ene nortasunak besterik galdatzen daut!

GAETAN: Janamari, Janamari, entzuten duzu gure semea nola mintzo den?

JANAMARI: Bihotz onegia du...

BEÑAT: Beste zerbait ere ba dut zuei errateko baina, nola has...

GAETAN: Zer? Gose-greba egin nahi dukala? Edo, amanda bat pagatzeko? Zer? Zer?
Mintza hadi!

BEÑAT: Erran behar dautzuedanak, politikarekin ez du deus ikustekorik. Amodioarekin bakarrik.

GAETAN: Hobe!

JANAMARI: Ikusiko...

(Geldi.)

BEÑAT: Gilen Mandukuren alaba Mainerrekin atxikitzen dut eta laster ezkondu beharrak gara!

GAETAN: *(Ohiuz).* Nola? Zer derasak? A, hori, ez. Hori ez! Hire onetan! Denak barkatuko dauzkiat, baina hori ez! Ez diat nahi jende guzia gutaz trufa dadin! Ene etsai haundienaren alaba utzak bere gisa! Aditzen nauk: bera gisa! edo bestela, ez haut gehiago neure begien aintzinean ikusi nahi! Entzuten duk? Entzuten duk?

JANAMARI: Gaetan, Gaetan, ezti zaitetz! **GAETAN.** Zaude ixilik zu ere!

(Ordu berean telefonak jotzen du. Gaetan telefonoari buruz doa.)

GAETAN: A, ez! Hor haatik, urrunegi ba hoa!

GAETAN (Telefonoan)

(Beste biak ixil ixila, Gaetani so.)

GAETAN: Alo? Bai zuri ere, Mme DUPUIS. Nola? Gilen Manduku Herriko-Etxean duzula? Eta zer nahi du? Enekin solastatu? Berehala? Ez ote daki non bizi naizen? edo, ni ikusi nahi balin banau, ez da besteak bezala asteazken arratsaldearekin etortzen ahal herriko etxera? Zer? Paper batzuen miatzen ari dela? Zaude. Segidan nator. Biltzarre bat ere egin nahi lukeela plazako arkupean? Forman, forman gure puttikoa! Jada erasiatu zaituela? Hau kopeta! Norentzat hartzen ote du bere burua? Jakin dezala, orainokoan segurik, nik dudala Herriko etxean manatzen, eta nik bakarrik! Ongi da Mme DUPUIS. Laster arte. *(Telefona pausatzen du.)*

GAETAN: Uste duzue! Gilen Manduku gure herriko etxean paper mian! eta biltzarre bat egin nahiz ari... Polliki, polliki, hop pette! Ba noa, zer pasatzen den hor gaindi... *(Kanpora abiatzen da).* Eta hik Beñat, bi gogoeta egizkik, edo bestela...

JANAMARI: Bortitzegia zara Gaetan... Gure Beñaten ongia bilatu behar dugu... Orain arte bezala...

GAETAN: Bizian, neurriak ba dira. Erranak erran! *(Gaetan, urrats haundiz jalgitzen da.)*

JANAMARI - BEÑAT

JANAMARI: Saltsa pollitean gaituk to!

BEÑAT: Zuk errazu...

JANAMARI: Aitaren hitzua ikusi duk?

BEÑAT: Bai naski. Beharrik zuk bederen zerbait baitzenekien.

JANAMARI: Beti hire alde mintzatu nauk.

BEÑAT: Milesker ama. Ez dut ahantziko *(Geldi).* Baina beste zerbait ba da oraino...

JANAMARI: Zer ote?

BEÑAT: Uste dut, Maider haur-beharretan dela...

JANAMARI: Aiaiaiai! Zeruetako ama! Ez genian beste beharragorik! Baino, BENAT espres ari haiz, ba...

BEÑAT: Ez, ez, ez dut batere espres egin...

JANAMARI: Ez zenuten ezkontgaua igurikatzen ahal, besteek bezala?

BEÑAT: Zer nahi duzu ama, elkar hain maite dugu!

JANAMARI: Aspaldi dik elkarrekin zabilatzatela?

BEÑAT: Kasik bi urte. Bi urte luze da gero...

JANAMARI: Mainerrek, hire ideia berak ditik?

BEÑAT: Ez da ni bezain bero, baina heldu da heldu. Biziki neska xarmanta da. Segur naiz arras ongi akomeatuko zaretela. Gure haurraren amatxi zu izanen zara.

JANAMARI: Eta hauk guziak, boz denboran gertatzen direla, kontuaren gaineko. Jendeek jakinen dutenean, orduan xintxin-mariak! Pentsatzen berak buru burtzoroak ematen zauzkidak. Eta aitak jakinen duenean... Aitak jakinen duenean! (*Geldi*). Hire ustez, zenbat du?

BEÑAT: Berri da. Ez da segur segur ere, oraino, arratsalde honetan joan beharra da medikuaren ikustera...

JANAMARI: Aitari, ez zaiokala deus aipa. Utz ditzagun bozak pasatzera. Hola hola aski entzunik ba dik gaizo gizonak! ez badu bederen burua galtzen!

BEÑAT: Uste duzu, onartuko duela? **JANAMARI:** Ez zakiat... **BATERE:** ez zakiat...

(Ateko tirrinta entzuten da.)

JANAMARI: Ba nioak irekitza...

BEÑAT: Bai eta ni ikastera.

(Beñat alde batetatik jalgitzen da, Janamari, bestetik.)

JANAMARI: Zerk hatzeman behar gintuen! Zerk hatzeman!

JANAMARI KASKOBELTZ

KASKOBELTZ: Agur Janamari!

JANAMARI: Agur Kaskobeltz. Gaetan ikusi nahiz zatoz?

KASKOBELTZ: Preseski. Ez da etxean ala?

JANAMARI: Ez. Oraintxe joana da Herriko Etxeraino. Baina laster itzuli beharra da.

KASKOBELTZ: Berriz pasatuko naiz beraz...

JANAMARI: Ez du balio. Sar zaitetz, Kaskobeltz...

KASKOBELTZ: Zure lanean gibel araziko zaitut.

JANAMARI: Ba, pentsa! Zer gustu zenuke? Ricard bat?

KASKOBELTZ: Berdin, ori. (*Zerbitzatzen dio eta Kaskobeltz jartzen da.*)

JANAMARI: Eta hoz horik?

KASKOBELTZ: Ez dakit nola iraganen diren, baina ba da arrabots hor gaindi! Jendea arrunt berotua da! Balekite bederen zerentzako!

JANAMARI: Denborak erranen. Denborak erranen... (*Oihu eta ele batzuk nabaritzen dira.*)

JANAMARI: Gaetan, hor da, ori...

JANAMARI - KASKOBELTZ - GAETAN

GAETAN: Boz egun hauk zerbait ba dira! denek odola kaldan eta denek beren burua jadanik nagusi ikusten... Utz ditzagun pasatzera; ea nor den xapeldun aterako! gero ikusiko! ai, urdeak ez besteak! Kontu faltsuak ba direla... Zaude zaude, gure arteko kontuak segurik egingen ditugu eta laster! (*Gaetan, Kaskobeltzi ohartzen da.*) A! hor haiza Kaskobeltz?

JANAMARI: Zure beha dago!

KASKOBELTZ: Ez da mementoa ez, naski...

GAETAN: Janamari, zoaz otoi Alfred Haraneta gure atxuantaren etxera eta erraiozu, ahal badu bederen, ene ikustera segidan etor dadin; afera serio batzuk ba ditugula elkarrekin zurrizteko.

JANAMARI: Abian ba noa. (*Janamari jalgitzen da.*)

KASKOBELTZ-GAETAN

KASKOBELTZ: Gure herriak ez du aspaldian horrelako harroaldirik hartu!

GAETAN: Gezurti zikinak! Dolutuko zaizkiek beren balentriak! (*Geldi*). Eta hik Kaskobeltz, zer nahi huen? Gure alde haiz, hi bederen?

KASKOBELTZ: Duda muda izpirik gabe! Sobera zerbitzu eginik ba dautazu orain ni zure kontra itzultzeko...

GAETAN: Ez dituk denak hi bezala mintzo!

KASKOBELTZ: Alta aldi honetan ere... zure beharretan naiz...

GAETAN: Mintza hadi. Lagunduko haut, ahal badut bederen...

KASKOBELTZ: Joan den egunean, jendarmek arrastatu naute ehun ta bost egiten nituelako, lauetan hogei ta hamar egin beharrean... Tribunalera joan beharko dut naski. Zuk Gaetan, hanitz jende haundi ezagutzen baituzu, ez zenezakea zerbait egin afera horren hauts arazteko?

GAETAN: Garbiki erranen dauat Kaskobeltz, memento honetan besterik ba dudala buruan; baina hi haizenez gero, zerbaitxka eginen diat bai...

KASKOBELTZ: Milesker!

GAETAN: Hi, herritarrekin hanitz gurutzatzen baihaiz, hire ustez, hire adinekoei eta gazteei plazer egiteko, zer hitzeman behar genuke ote?

KASKOBELTZ: Ori, ongi egiten duzu aipatzea. Gazteak, aspertzen dira ; eta dancing edo Night Club bat behar litzateke egin. Mementoan arrakasta gaitza ba dute eta horrelako bat eginez gero hiruzpalau urteren bakea ba zenuke. Dantza tokiaren sahetsean, ostatu goxofio bat ongi izan liteke argi ilun batzuekin eta bi gau-oilo barnean, herriko donadoak ere puska bat purga daitezen artetan...

GAETAN: Apezak ez dik sekula horrelakorik onartuko!

KASKOBELTZ: Zer behar duzu apezetik? Berdin gorri deabru horien aldekoa da..

GAETAN: Zegur haiz?

KASKOBELTZ: Segur, eta fida! Azken igande hauetako predikuak ez dituzu entzun ala? Beti jende pobreen laudan arizan da, aberatsak aldiz gain gaineretik kondenatzen zituela. Garbi da, ez...?

GAETAN: Jakin zak Kaskobeltz, ez banaiz pasatzen, lekuak hustu beharko dituela eta laster!

KASKOBELTZ: Arrazoinekin. Baina itzul gaitezen geure harira. Dancing eta ostatuño baten egitea, ni jada begistatua dut...

GAETAN: Nor?

KASKOBELTZ: Neure koinatoa...

GAETAN: Hire koinatoa? Hire koinatoa ez bait jendarme?

KASKOBELTZ: Jendarme da bai, Lyonen. Baina hilabete baten buruko erretretan sartuko da... eta preseski berak aipatua zautan nahiko zukeela gure herrira etorri eta horrelako zerbait egin.

GAETAN: Baina laster istorioak izanen ditik...

KASKOBELTZ: Ba pentsa! arras ongi ezagutzen du «le milieu».

GAETAN: Horrela denaz gero, ez nauk ideia horren kontra... zenbait boz emaile biltzen ahal baditugu bederen...

KASKOBELTZ: Segur baietz!

GAETAN: Baina ez nauk ni gauza horien garbiki eta publikoki erraten ariko! Askik duk hik, heure ezagun eta adiskideei azpiz eta ahopetik erratea. Gazteei bereziki. Ea bada nola jolatuko haizen...

KASKOBELTZ: Zaude gostuan, Gaetan, neure egin ahalak eginen ditudala!

GAETAN: Heure amandaz ez hadila kexa!

(*Orduan Janamari eta Alfred Haraneta sartzen dira.*)

GAETAN: Ha, hor zarete zuek...

ALFRED: Egun on, Jaunak, ez zaituztet poxolatzen bederen. Goizegi etortzen naiz...

KASKOBELTZ: Ez, ez. Guk geure aferak eginak ditugu... Ba noa. Uzten zaituztet.

GAETAN: Erranak erran beraz, Kaskobeltz...

KASKOBELTZ: Bai, milesker Gaetan. Milesker denetaz... (*eta jalgitzen da, Gaetanek segitzen duela*).

JANAMARI - ALFRED

JANAMARI: Jar zaitez, Alfred. Zer gustu zenuke?

ALFRED: Goizetan ez dut sekula deus hartzen.

JANAMARI: Ongi egiten duzu.. Luzaz biziko zara.

ALFRED: Jainkoraren menturan ni ere, Jainkoaren menturan, beste guziak bezala... (*Gaetan sartzen da*).

JANAMARI - ALFRED - GAETAN

GAETAN: Alfred, Alfred, biziki memento gaixtoan gaude!

JANAMARI: Hobe dut naski zuen joko eta jukutrien entzuten egoteko ordez, bazkariaren egitera joatea...

GAETAN: Hori zeronek ikus, Janamari.

JANAMARI: Gero arte beraz eta ez zazuela burua sobera bero! (*Janamari jalgitzen da*).

GAETAN - ALFRED

GAETAN: Herriko etxetik nator. Han: Gilen MANDUKU hatzeman dut paper mian eta mian. Bortizki mintzatu natzaio baina hura ni baino. Kontseiluan deus ez omen dugu egin eta Kontu faltsuak ba direla erran daut. Karrikan pasatzean, Andere Ida gure dendari mekela horrek ez nau agurtu eta Panpale Haundiak «Xuriak kanpora»! oiuhu egin daut. Ikusten duzu Alfred hamabi urte herriaren zerbitzuko pasa ondoan jendeak zer estimu duen guretzat.

ALFRED: Gilen MANDUKUK die burua muntatzen, berak auzapez izan nahi duelako... Baina Gaetan, ene ustez hogeitahamaika ta esku dugu.

GAETAN: Ez naiz zu bezain segur... Apeza kontra omen dugu... Eta apezak, ba dakizu, gure herrietan oraindik botere gaitza ba duela!

ALFRED: Apez xaharra ez balitz hil bederen... Hura arras gure aldekoa genuen...

GAETAN: Hura bai! Hura zentzuduna zen gero... Hau aldiz, ez da ez zozoa, baina gazteena egin nahi... eta gazteek berriz aldaketa... Baina Kaskobeltzekin aipatu gauza batzuei esker, uste dut gazteria ere bilduko dugula...

ALFRED: Hobe! (*Geldi*) Bestalde; gure taldean, general bat behar genuke... General baten ukaiteak izigarriko laguntza ekartzen baitu... Frantses armadako general muztazdun haundi bat bagenu, orduan segurra genuke irabaztea... Hemengo jendeek maite dituzte generalak edo bederen horien beldur dira eta hori bera ez da gaizki. Ez ote dugu bada herriko seme bat, non edo non general?

GAETAN: Nik dakidanez segurik ez. General, General, ez da nornahi gero, general... Hemengo bakar batzuk Kaporal ziren... eta fier oraino! Kaporal ez baita gaizki gure herrikotzat.

ALFRED: Eta Antziburuko Panpi zer bilakatu zen? Armadan da ez hura ere?

GAETAN: Bai, baina ez general... Legionnaire...

ALFRED: Egia. Ba zuen bai halako buru-bero aire bat...

GAETAN: Ez bakarrik airea! Besterik ere... Hura alde bagenu, segur herri guzia kontra genukeela!

ALFRED: Halere, bi edo hiru gazte gure taldean sartu bagenu, ez ote duzu uste gauzak bestela iraganen zirenik?

GAETAN: Ez naiz segur. Datorren aldian aski goiz izanen da oraino. Bestalde, nola hiruetan hogeitahamaika urte ditudan, neure maraxalgoaren uztea deliberatu dut eta erretretan sartzea. Horrela, pasatzen bagara segurik eta egin behar genuke, horrela beraz, egun guzian libro izan ninteke herriaren zerbitzuko.

ALFRED: Ederki! Ederki! Gilen MANDUKU erotuko da hori jakinen duenean zeren hark lan gehiegi ba du egun guzia Herriko etxean iragateko. Astean egun erdi bat ere, sobera bezala...

GAETAN: Zer uste du ala, eñul batzuk garela? Guk ere, geure karkulen egiten ba dakigu gero!

ALFRED: Eta bere biltzarrea noiz antolatzen du?

GAETAN: Asteazkenean.

ALFRED: Uste duzu jendea joanen zaiola?

GAETAN: Ez dakit. Baina guk segurik han izan behar dugu bere gezurren erraten hasiko denean, segidan tapa dezagun.

ALFRED: Eta tapatzen ahalko dugu? Eleketari ederra da gero...!

GAETAN: Eleketari ederra izatea ez da aski. Gaurko egunean obrak behar dira. Eta guk, horik ba ditugu! Begira: zenbat etxe eder, zenbat bide berri, familia gutiz gehienak zorionean bizi dira, barnerako eta kanporako behar dituzten guziekin. Guk, obrak ba ditugu. Gilen MANDUKUK aldiz ez du haizea baizik ereiten! haizea eta ametsak. Ametsak eta gezurrak. Guk, eta berriz ere diot: guk obrak hor ditugu lekuko. Obrak! Beraz, fuera Gorriak! Eta orain arte bezala, bihar ere, Herriko-Etxean, Xurien taldea izanen da nagusi, Xurien talde osoa, eta ni auzapez, ni, Gaetan LAPEGUE. (*Eta biek batean*) Vive la République! Vive la France!

OIHALA

BIGARREN ZATIA

Lehen agertaldia

(Herriko arkupe batetan gaude. Aldean, eliza, herriko-etxe eta beste zenbait bizitegi ikus daitezke. Arkupean, mahai bat eta kadera edo aulki andana bat ezarriak dira, biltzar toki edo egunetan egiten den bezala. Gilen MANDUKU eta Panpale haundia, jarririk solasean ari dira.)

GILEN - PANPALE

GILEN: Aski kadera ba ote da bederen?

PANPALE: Ez dakit. Mundua etorri beharra omen da.

GILEN: Gero ere, zutik egonen baitira.

PANPALE: Bai, anitzez hobeago da toki ttipi bat jendeez mukurru ezinez eta barne haundi bat erdi hutsa...

GILEN: Neure mintzaldia, hastetik buru gogoz ikasia dut. Ez dut paper beharrik ukanen...

PANPALE: Hobe, paperetik aritzea marka txarra da. Beha: apezak ere lehen paperik gabe ari zirelarik prediku ederragoak egiten zituzten... Orain paperetik hasiz gero ez dute deus funtsezkorik ateratzen... Paperak biziki garrantzi (*inportantzia*) haundia du!

GILEN: Zuk ere eskukaldi bat emanen dautazu dudarik gabe? Atxuantgaia zara gero! Herritik kanpo izanen naizenean, zuk beharko nauzu ordainkatu.

PANPALE: Egia, egia. Presentatzea ez da aski. Eta, artetik errateko, ezkontza bat nola egiten den, ba dakizu bederen...?

GILEN: Jakin beharko! Zeren gure Mainer, laster ezkonduko zaigu naski.

PANPALE: Eta norekin, ez banaiz kuriosegi?

GILEN: Ez baitakizu? Ez baitakizu? Harritzen naiz...

PANPALE: Mainer, Bordelen ikasten ari dena da ez? Gazte horik sortu orduko norabait ba doaz non ez baitugu horien ezagutzeko astirik ere...

GILEN: Bordelen dena bai... Oraingo ustez «Sciences Po» egin nahi luke...

PANPALE: «Sciences Po»... Zer da hori?

GILEN: «Sciences Politiques».

PANPALE: Deabruentxua! «Sciences Po»... Ez dela nornahi izanen zuen alaba! Funtsean, lau haurrideak bat bestea bezain xarmantak dituzue... Eta senargaia, Bordeleko jaun haundi zenbaiten semea hain segur?

GILEN: Ba pentsa! Hala balitz bederen...

PANPALE: Zer da, hippies zenbait?
GILEN: Ja, ja. (*Geldi*). Gaetan Lapegueren semearekin atxikitzen du...
PANPALE: Mekauen sos! Hauxe berria! Irri egiteko ari zara bai...
GILEN: Ez, ez. Ez dut segur irri egiteko gutziarik; etxean, ezin bizia dugu..
PANPALE: Eta, marro mutur zuriak zer dio? Arrunt zozotua dateke ondikotz...?
GILEN: Ez omen du deus aditu nahi eta semeari errana dio etxetik kanpo ezarriko duela ez balin badu gure Maider uzten...
PANPALE: Maiderek zer pentsatzen du?
GILEN: Beti erdi nigarrez ari da.
PANPALE: Zer; Beñatek utziko du ala?
GILEN: Ez dira horretarik ari. Lekuak hustuko dituztela diote...
PANPALE: Eta zuri ongi zaizu?
GILEN: Xoxefinak hori aipatu zautalarik, ileak zutzuta jarri zitzaizkidan, iduri hormatuak... Baina gero, anitz gogoeta egin ondoan; zer nahi duzu, Beñat ez da Gaetan bezain basa eta idorra... Izatekoz mutiko xehe eta goxoa da...
PANPALE: Xuria halere...
GILEN: Xuria, xuria, batere ez dakit ori. Nago ez ote den gu baino gorriagoa! (*Xoxefina sartzen da.*)

GILEN - PANPALE - XOXEFINA

XOXEFINA: Prest zarete? Jendea abiatua da hona buruz.
GILEN: Hobe, hobe. Etor bitez... Ukanen dute zer adi...
XOXEFINA: Apezaren etxetik ba nator. Arrunt gure alde dugu...
PANPALE: Biba hura, ori! eta Errienta?
XOXEFINA: Errientak ez du boza hemen ematen. Bere sort-herrian kontseiluko omen da.
PANPALE: Zure emazteak jakin duela apezaren biltzen!
XOXEFINA: Zuzen da ez? «Action Catholique Générale Féminine» buruzagi bat naiz gero!
PANPALE: «Action Catholique» ala puñeta, memento honetan, apezaren boza ukaitea da beharrezkoena...
GILEN: Eta Maider beti berdin?
XOXEFINA: Are gaizkiago. Aita-Semek harrigarriko kalapita partida egin omen dute berriz ere.
GAETAN: Gure hoz hauekin ez dugunaz aski, ez genuen istorio horren beharragorik baizik...
XOXEFINA: Zuk errazu!

(*Laurendi sartzen da.*)

HIRUAK ETA LAURENDI

LAURENDI: Hemen dea, delako biltzarre famatu hura...?
GILEN: Hemen da bai... Zu ere gure entzutera etorria?
LAURENDI: Aspaldian ez baitugu herrian «toberarik» ukan, eta... ea ba, zenbait irri karkaila egiten ahalko ditugun...

(*Bi emazte sartzen dira.*)

GAETAN: Aintzina, aintzina... Jar zaitetze... Ba da toki oraino...
BATEK: Kadera hau maingu da...
PANPALE: Ask duzu beste bat hartzea...

(*Jende batzuk sartzen dira Gilen eta Panpale aldiz mahai ttipiaren gibelean jartzen.*)

BESTEAK: Biltzarre hau, Xuriena ala Gorriena da?
GILEN: Gorriena.

BESTEAK: Beraz, bandera gorria non duzue?

LAURENDI: Apezak ekarri beharra die... (*Andere Ida sartzen da*).

IDA: Ni, baleki bale, neure kaderarekin ba nator... Neure adinean ez bainuke biltzarre guzian zutik egon nahi...

GILEN: Ongi egiten duzu, Andere Ida...

IDA: Oraingo gazte gaizki ikasiek ez baitautzute sekula beren lekua uzten... Ez gara segur horrela usatuak gu... Baina gaurko egunean politezia eta gainerako guziak errekan behera joanak baitira...!

LAURENDI: Arrazoina duzu Andere Ida...

IDA: Nik, ixtantean bi hitz erran nahi baintuzke, orain beretik erria altxaturik behar ote dut egon?

GILEN: Ez, ez. Mintzatzeko mementoan askiko da...

IDA: Hobe... Hobe... Beso hau, preseski, erromatismak janik baitut...

(Gaetan LAPEGUE, Alfred HARANETTA, Kaskobeltz, Janamari eta beste hamar bat gizon emazte sartzen dira, albota gaitzean.)

GILEN: Haiko gara, naski.

(Jende guzia jartzen da; batzuk zutik.)

GILEN MANDUKU

(Bere mintzaldiaren egiten hasten da.)

GILEN: Jaun andereak. Neure mintzaldia hasi aintzin, jakin nahi nuke ea denek euskara konprenitzen duzuen; bestela frantsesez mintza baninteke...

KASKOBELTZ: Emak euskaraz bai, deabru brilili... Zer uste duk ala, ez dakigula hire frantsesaren berri!

GILEN: Jaun andereak; Demokrazian gaudenez gero, denek ba dugu bozetan presentatzeko eskubidea... Horregatik, eta ikusirik aintzineko kontseilu xuriak ez duela deus kasik egin...

BATZUEK: Ho, ho, emeki, emeki...

GILEN: Erabaki dugu presentatzea. Batzuek eta pentsatzen dukezue nork, gezurrak kurri arazi dituzte erranez herri guzia su eta odol ezarri nahi genuela... Horik guziak zuen izi arazteko erranak izan dira...

PANPALE: (*Ahopetik*) Biziki ongi hasia zara...

GILEN: Gure nahia arras sinplea da. Ez ditugu segur denak uzkaile nahi. Bakarrik zenbait kanbiamendu ekarri, zeren orain arteko kontseiluak afera guziak baztertera utziak baititu, eta...

GAETAN: Gezurra. Gezur ustela! Etxe berri horik guziak ez ote dituzu ikusten?

GILEN: Etxe horik nork egin ditu? Zuk, ala aterbe baten beharretan zirenek? Besteen izerditik eginiko obrak ez itzazula otoi zeure gain ezar...

GAETAN: Eta bide berri horik? Bide berri horik ez dira hor lekuko?

PANPALE: Zure onetan, bide berri horik ez itzazula sobera aipa, zeren geure etxerakoa segurik... bost urte ba du igurikatzen dugula... Zuek, fitsik ez duzue egin... ele eta bazkari ederrez beste...

IDA: Mintza naiteke? Ala ba duzue oraindik beste zerbait errateko?

GILEN: Bai, ba dugu oraindik anitz gauza errateko eta jaun andereak, gauden otoi, geure zainen jabe. Herriaren onetan mintzo gara, ez eta batzuek besteen apaltzeko. Baina, halere, gauza bitxi zenbait jakin behar dituzue...

KASKOBELTZ: Kasu'mak zer erraten dukan, he!

GILEN: Herriko Etxean, kontu batzuk...

ALFRED: Kontu horietaz, hitz bat gehiago erraten baduk, afera Tribunalean ezartzen diat...

GILEN: Ikusten duzue, egiak nola izi arazten dituen! Bai Jaun-Andereak, herriko etxean kontu faltsuak ba dira!

GAETAN: Diffamation! Diffamation!

GILEN: Bestalde, auzapez ohoragarri horrek herriko lur batzuk balio ttipienez erosi ditu eta orain tirahala Parisko xahar erretretatuei saltzen ari da, prezio ikaragarrienetan, hemengo laborari guziak ziztor dagozela.

GAETAN: Zer erran dezakezu zuk? Zure bi etxetiarrak hemen balira, nahi nituzke entzun... Haiek garbiki erran bailiezagute zer jauntto zaren zu... Jauntto... ez dakit izen hori merezi duzun ere...!

GILEN: Ni, neuretan nago bederen, zu ez.

GAETAN: Erosiz gero, eneak dira. Eta ene aferetan ez zauzula sudurrik sar!

GILEN: Lur horik Herriarenak ziren... Lur horietaz jabetzeko, kontseilu guziaren ixiltasunaz edo ezazolkeriaz baliatu zara!

GAETAN: Dolutuko zaikizu horik guziak. Dolutuko eta ez guti...

(Norbaitek: «Biba Gorriak».)

IDA: Jaun andereak, jaun andereak, orratza beti aintzina baitoa eta ene adineko pertsonak goizik etzan behar baitute, bi hitz erran nahi dauzkitzuet lehen-bai-lehen.

KASKOBELTZ: Gure deabrusak zer aterako ote dauku?

IDA: Neure adinean, ixilik egotea hobeki eginen nuke. Baina ezin naiteke eta hona zergatik. Jaun auzapezak ez du bere hitza atxiki eta beraz ene boza gorriei joanen zaie!

GAETAN: Zer nautun hitzemanik?

IDA: Ez ote zara oroitzen? Hiru urte ba du, iluntze guzietz, herriko gazte mukutsu horiek ene etxondoko murruari kontra pixegiten dutela. Usaina ez dut aipatzen. Baina sekula leihora agertzen banaiz zenbait erasiren egiteko, beren tresnak erakusten dauzkidate eta zernahi ele itsusi erraten!

EMAZTE GUZIAK: Hohohoho... Jainko maite zeruetakoa!

IDA: Bai, Jaun andereak. Horra zer nuen errateko. Azken hiru urteotan, horrelako jestu itsusiak ikusita, gau guzian gero, ez dezaket begirik hets!

KASKOBELTZ: Gutti gose baita oraino ere!

IDA: Jaun auzapezari, hamaika aldiz bederen aipatu diot gauza ahalgegarri hori baina, orantxe zenlotsuna, ele ederraz beste, ez du ezer egin. Alta, herriaren eta gazteen zaintzeko, bizpahiru jendarme ekar arazi balitu, aski izanen zen ordrea eta diziplina poxi baten ezartzeko. Baina ez. Horren egiteko ere ez da kapable izan. Nik segurik, auzapez horretan, konfientzia arrunt galdua dut...

GAETAN: Zer uste duzu ala, bizpahiru jendarme nolanahika ekar araz daitezkeela?

IDA: Nolanahika? Arrazoinak ba dira ez? Eta ez ttipiak!

ALFRED: Errazu Andere Ida, ez du balio orain moko fina ezin eginez aritzea, zeren gazteago zinelarik, zeronek deitzen zenituen herriko gazte ederrenak, eta ez bakarrik pixegiteko!

IDA: Oieiaieiaiei! Zer entzun behar nuen! Gezurti tzarra zu... Oieiaiei! Ni, oraino, birjina izanki-ta! Birjina! Ai, oi, oi, ai! Hatsa, hatsa! *(Eta Andere Ida aldixartzen da...)*

XOXEFINA: Laster, laster, zoazte apezaren bila!

(Orduan, bizpahiru gizonek ahal bezala, polliki polliki ateratzen dute. Gilenek segitzen du.)

GILEN: Otoi, otoi, Jaun andereak, gure hitzak izar ditzagun eta ez bortizkiegi mintza!

ALFRED: Nor da hasi?

GILEN: Mintzatzeraz utz nazazue bederen! Zuen ihardespina gero eginen duzue... Bestela, horrela segituz, nehork ez du deus konprenituko!

GAETAN: Ez dute konprenitzearen beharrik. Behatzea aski dute! Behatzea: gure herrian zer aintzinamendua egina izan den ni auzapez jarriz gero!!! Beste solas guziak, amets eta gezurrak baizik ez dira!

LAURENDI: Biba Xuriak!

GILEN: Amets ala gezurrak diren, hori datorren igandean ikusiko. Azken hitza herritarrek ukanen baitute! *(Geldi)*. Gure herriaren agonia eta heriotzea nahi balin baduzue,

bai eta haundi mandien menpeko egon, Xuriei emaezue boza. Aldiz, herriaren berpiztean, eta berritzean sinesten baduzue, bai eta zuzentasunean, orduan, bozka gure alde!

(Xoxefina eta Alfred tirahala esku zartaka hasten dira. Jende guziak segidan zutitzen dira.)

OIHALA

Bigarren agertaldia

(Arkupe berean gaude, baina argi gehienak itzalirik eta goian argizagia ikus daiteke. Elizako dorrean hamabi danga entzuten dira. Beñat, aulki batetan jarria, maleta bat ondoan daukala, arras gogoetatua dago, bere ukaraiko ordulariari so eta so.)

BEÑAT

BEÑAT: Etorriko ote da? Hauxe memento luze eta latza... Maider, Maider... zatoz otoi... zatoz laster... *(Beste hamabi danga entzuten dira)*. Etorriko da bai! Segur etorriko dela... Elkar maite ahal dugu! Baina horrelakoetan denetaz dudatzekoa ba da... Nork erranen zuen, neure aitak, edozein eskale bezala etxetik kanpo ezarriko ninduela? Nork? Eta ama? Gaixo ama... Jadanik seme gehiena gerlan hila izanki-ta, ez zuen beste beharragorik... Zer egin? Zer egin? Baina txo, norbait ba dator... *(orduan Maider erdi lasterka agertzen da)*.

BEÑAT - MAIDER

(Beñatek zenbait urrats egiten ditu Maiderrri buruz eta azkenean, luzaz eta luzaz besarkatzen dira.)

MAIDER: Beñat, Beñat, ene maitea!

BEÑAT: Berantetsia zintudan...

MAIDER: Gauerditan errana zenautan. Gauerdi da orain...

BEÑAT: Bai... Baina hain luze zen, hain luze... Zein zoriotsu naizen etorri baitzara...

MAIDER: Ez ote nautzun hitzemana? *(Eta berritz besarkatzen dira.)*

BEÑAT: Eta medikuak, zer erran dautzu...

MAIDER: Seme bat ukanen dugula!

BEÑAT: Hau berri ona! Lorietan nago. Eta zu? Berriz behar zaitut besarkatu! Oi, Maider, ene bihotza! *(Besarkatzen dira...)*

MAIDER: Zure aitarekin ez da ezer egitekorik naski...

BEÑAT: Ez. Azken egun hauk biziki bortitzak izan dira. Eta oixtian, biltzarretik etxeratu denean hainbestetaraino kexatua zen non zernahi erran baitaut eta etxetik joatea manatu!

MAIDER: Gaixo Beñat... Zinez maite nauzu bederen?

BEÑAT: Hauxe galdera! Duda zenezake?

MAIDER: Ez. Sekulan ez. Gehiegi maite zaitut. Uzten baninduzu, uste dut hilen nintzatekeela.

BEÑAT: Ni ere bai.

MAIDER: Eta zure amak zer dio?

BEÑAT: Amak aspalditik ba zekien gure berri. Ama alde dut. Beharrik funtsean. Baina aitak ez du deus entzun nahi... Alta, amak ahal dituen guziak egiten ditu ene zaintzeko edo lauzkatzeko, baina debaldetan... Amak bakea bilatzen du eta gure zoriona.

MAIDER: Bat bederen zure alde izan dadin ez da gaizki...

BEÑAT: Bai, baina, besteak baitu manatzen!

MAIDER: Politika aipatu duzue?

BEÑAT: Horretarik hasi gara. Aspaldian erran nahi nizkion zenbait hitz.

MAIDER: Memento hoberena hautatu duzu...

BEÑAT: Zer nahi duzu Maider, gauza horien errateko memento guziak tzarrak dira... zeren nehork ez baitu horrelakorik igurikatzen edo izatekoz igurikatu nahi. Egia erran, ez nuen sekulan pentsatuko ene aita hain idorki mintzatuko zenik ideia horien kontra. Kontrakoa baino kontrakoagoa agertu zait, Euskal-Herria eta euskara zangopilaturik ezartzen zituela bai eta ere jende langilea. Ene aita, Frantsesak baino ere frantsesagoa da, Euskalduna izanik-ta!...

MAIDER: Alta neurea ere, ez dut uste alde horretarik zurea baino hobeagoa den, nahiz langileen zuzenak bederen arras ongi konprenitzen eta sustengatzen dituen. Baina joan den egunean, doi-doia euskaldun problema aipatu diodalarik, abian oihestu da eta segidan ixiltzeko erran daut... Urteak ba ziren ez zaidala hain fermuki mintzatu...

BEÑAT: Zinez pena da, pondu horretan gorriak ere, xuriak bezain gaizki jokatzen baitira... Xuri ala gorriak, frantseskeriak janak ditu...

MAIDER: Nik, politikarik ez omen dut egin behar neure eskolak bururatu arte! Horra zer dioen ene aitak. Eta anartean, abere bat bezala bizi behar ote dut?

BEÑAT: Aitama gehientsuena da hori. Ene aitak gauza bera erraten daut. Sartu sartu sisteman... ezin ateratzerainokoa! (*Geldi*).

MAIDER: Gure haurrari izen euskalduna emanen diogu, ez?

BEÑAT: Zaude, zaude... presatuagorik ba dugu naski... Nik, mementoan aterberik ez daukat gero! ... Eta ez litzateke gisa zuen etxera etor nendin. Horrelakorik egiten banu, aitak berdin, hilen baininduke! Orain bertan Bordelera joatea hobe dugu...

MAIDER: Nik ere gauza bera pentsatua nuen. Zaude, ama etorri beharra dut, maletarekin.

BEÑAT: Ama, tenore honetan?

MAIDER: Zer uste duzu ala? Boz denboran, gau guzietz biziki berant etzaten dira.

BEÑAT: Zergatik?

MAIDER: Aita, etxez etxe boz-keta ibilki da eta ama...

BEÑAT: Ama?

MAIDER: Horra non datorkigun...

(Xoxefina agertzen da.)

BEÑAT - MAIDER - XOXEFINA

XOXEFINA: Gaixo haurrak, gaixo haurrak... Hoztuko zarete...

BEÑAT: Ba pentsa... Gure adinean, ez dugu ez hotzaren beldurrik...

XOXEFINA: Hobe segur! Ez dezakeat hainbeste erran... (*Maiderrri*). Horra maleta. Gaixo haurrak zer bilatuko zarete orain.

BEÑAT: Bordelen egonen gara zenbait denboraz... Ganberak ba ditugu han... Ez da ez lehen aldiko abiatzen bagina bezala izanen.

XOXEFINA: Ez, ez. Baina ama batek beti pena hartzen baitu, bere haurrak joaten ikustean... Zu bederen Maider, igande guzietz etorriko zara?

MAIDER: Igande guzietz? Beñat bakarrik utzirik? Ez dut uste ez.

XOXEFINA: Horra, horra... gure batasuna hautsia. Hain goxoki bizi baiginen orain arte... Hain goxoki... (*Boz batzuk entzuten dira*).

XOXEFINA: Kasu, kasu, nehork ez gaitzan ikus... Goazen barnago...

(Hiruak erdi gordetzen dira. Laurendi agertzen da trenpu pollitean.)

LAURENDI: Xuriek hamar... Gorriek hamar... Hamar eta hamar, hoge! Damurik ez baita hirugarren alderdi bat, beste hamarren biltzeko! Nahiz, hoge ere ez den guti... Hoge mila libera zahar hementxetako paper txar honetan truk! Burutik ba diate bai... Jende zozo horiek! Funtsean etxeko probetxu... Gure Klodinak haatik, hemendik aintzina apalago beharko duela arizan! Zeren, ez dira gero nonnahi harrapatzen ni bezalako senarrak fitsik egin gabe, ttank, hoge mila libera zahar

etxera ekartzen dituztenak. Hop pette! Gure Klodina, bere jakitate guziarekin, ez da gero ni bezainbat... Ja, ja, ja... Apezarekin bai ongi. Baina, apezak ez baitizkio nehoiz hoge mila libera emanen; berak bai guri bilduko! Biba bozak! biba bozak! Urte guziaz balira bederen! Biba bozak! (*Laurendi ba doa, beste hiruk agertzen*).

BEÑAT - XOXEFINA - MAIDER

XOXEFINA: Gizon nahasia ez bestea... Bihar goizean bereak adituko ditu haatik! Horrelako gizon herrebes ezdeusek daukate herria galtzen...

MAIDER: Zer dio gure aitak dirua eman...

XOXEFINA: Ba pentsa... Zer uste duzu ala gure aita gizon horren erosten arizan dela? Ez gara hain behera jausten, gu...!

MAIDER: Eta zureak?

BEÑAT: Jes, hona buruz datorren emazte hori, nor da?

MAIDER: Zure ama, ez?

BEÑAT: Ama tenore honetan?

(*Bere amarengana doa, beste biak xoko batetan daude, apaletik eleketa.*)

BEÑAT: Zer ari zara hemen?

BEÑAT - JANAMARI

JANAMARI: Ezin lo eginez, aire hartzera jaiki nauk... Aita biziki gaizki zioak. Apezpikuari telefonatzen ari utzia diat...

BEÑAT: Apezpikuari?

JANAMARI: Bai. Arrunt buruari emana zioak, apeza gorrien aldekoa dela eta nahi liake apezpikuak apez hau lehen-bai-lehen hemendik igor dezan...

BEÑAT: Beren intresen zaintzeko, batzuek zer ez lezakete egin! (*Janamarik, besteei buruz*).

JANAMARI: Zuek ere hemen?

BEÑAT - JANAMARI - XOXEFINA MAIDER

XOXEFINA: Ez gure nahiz!

JANAMARI: Nork daki?

XOXEFINA: Zer, nork daki?

JANAMARI: Eta bai... Gilen ez balitz presentatu, hauk guziak ez ziren gertatuko...

XOXEFINA: Zure Gaetan gizonagoa izan balitz ere ez...

BEÑAT: Otoi, ez zaitezela ele txarka has!

MAIDER: A, ez, ama! Ez da mementoa.

XOXEFINA: Zure senarra gure herriaz gehiago griñatu balitz, gure Gilen ez zen presentatuko!

JANAMARI: Zuen Gilen herriko etxean izanen denean ikusiko du orduan, auzapez izatea zein idor den. Bazterretik aritzea bai, errex da. Baina sei urteren buruan berriz mintzatuko gara.

XOXEFINA: Bai eta lehenago ere, nahi balin baduzu... Guk hitzemanak eginen ditugu eta ez zuek bezala herri guzia gibelaturik atxikiko.

BEÑAT: Geldi, otoi!

JANAMARI: Zer uste duzu ala gure nahitara gibelaturik daukagula... Herri batetan auzapez batek zer botere daukala uste ote duzu? Prefeta eta bere gizonak hor dira denen kudeatzaile... eta poliz-gizonak bestalde... Administrazioa ez dut aipaten ere; hasten banintz ez bainuke bururatzerik!

XOXEFINA: Gure Gilenek jakinen du zer egin!

BEÑAT ETA MAIDER: Guk orain abiatu behar genuke...

JANAMARI: Gaixo Beñat...

XOXEFINA: Bozaren ematera etorriko zarete?

MAIDER: Ez dugu uste ez.

BEÑAT: Memento hobea igurikatuko dugu...

JANAMARI: Zer hutsa ukanen dugun hi gabe... Ez bakarrik hutsa, zer ziloa, zer ziloa! Ez dezakeat sinets! Ez dezaket sinets... (*Janamari nigarrez hasten da*)...

BEÑAT: Askiko duzu gure ikustera ardura etortzea...

MAIDER: Beñaten berriak nik ekarriko dauzkizut.

JANAMARI: Denboraren buruan, zerk hatxeman behar gintuen orain! Eta ikusiko noiz arte iraunen duen memento tzar honek? Funtsean gureak egin dik!

BEÑAT: Laster pasatuko da...

JANAMARI: Hirezat bai, hain segur. Baina enetzat, enetzat hiltzea bezala duk...

BEÑAT: Otoi, ama!

JANAMARI: Hire anaia ere. Algeriara buruz, holohola abiatu zuan, erranez: «laster etorriko naiz»... Etorri duk bai... errauts.

BEÑAT: Ez da konparaziorik.

JANAMARI: Sekulan ez duk konparaziorik... Baina pasa behar to... Pasa behar, edo amor eman. Agur beraz. Agur Beñat, ene seme maitea.

BEÑAT: Ez adiorik ama... Eta zatoz gure ikustera... (*eta nigarrez ateratzen da, besteak agurtu gabe ere*).

XOXEFINA - MAIDER - BEÑAT

XOXEFINA: Guk ere hobe dugu abiatzea ez?

MAIDER: Laster, tenorea dugu...

XOXEFINA: Treineraino segitzen zaituztet.

BEÑAT: Ongi da. Goazen bada... (*eta kanpora buruz doaz*).

OIHALA

Hirugarren agertaldia

(*Arkupe berean gaude. Arratsaldeko seiak dira. Aulki batetan jarririk. Andere Ida, trikotatzen ari.*)

IDA

IDA: Laster jakinen dugu nork irabaziko duen. Gorriek, agian! Bestela galdua naiz. Ez banu bederen neure burua honenbeste erakutsi... Baina bego. Bego. Orain egina da!

(*Urrunetik oihu bat entzuten da: «Biba Gorriak!»*)

IDA: Bai «Biba Gorriak!» zeren sekula Xuriak pasatzen badira, kontseiluko gizonak bera etorriko baitzaizkit berdin ene etxondoko murre ondora trufa baino musika haundiago! (*Berriz «Biba Gorriak!»*) Bai «biba Gorriak» eta «Biba jandarreak». Diziplina, diziplina, horra horra zer duten eskas gazte bihurri horriek! Gazteek, eta funtsean besteek ere... Alfred Haranetak erran dauzkidanekin, hor bertan preso sartzekoa baita! A! hori segurik sekula ez dut ahantziko. Sekula! Zer afruntua herri guziaren aintzinean. Baina, aldi honetan, bere atxuangoa galduko du! Galduko! Merezi! Merezi! (*Geldi*).

(*Urrunetik «Biba Xuriak!» Mutiko gazte bat pasatzera doa.*)

IDA - PELLO

PELLO: Zertan ari zara hor, Andre Ida?

IDA: Otoitzean, haurra, otoitzean.
PELLO: Ongi egiten duzu... Norbait bederen ari dadin...
IDA: Ba zakiat bai, zuetarik ez dugula anitz igurikatu behar! Mezan ibiltzen haiz bederen?
PELLO: Rubian ari ez naizelarik, bai.
IDA: Zer da, rubia meza baino importanteago?
PELLO: Ho, nik Andere Ida, besteek errana egiten dut, he...
IDA: Urrats onen uztea errex duk, bai...
PELLO: Errazu eta, egia dea?
IDA: Zer?
PELLO: Eta ; Gorriak pasatzen baldin badira, apeza eta serorek hemendik joan beharko dutela?
IDA: Bakea emak hortik, mutikoa... Nork erran dauk hori?
PELLO: Lagunek... Bestalde, meza-bezperak ere kenduko dituztela diote...
IDA: Ago ixilik hortik...
PELLO: Ba, ni, egia erran, meza-bezperak kendurik ere, berdin biziko naiz gero...
IDA: Jainkoak gaztigatuko hau, horrela mintzatzen bahaiz! Gezurrak dituk horik guziak!
PELLO: Beraz apeza eta serorak, meza eta bezperak aintzinean bezala izanen badira, ez du balio Gorriak pasa daitezen...
IDA: Bai, balio dik! Gorriak pasatzen badira, laster herrian, jandarmeak ukanen baititugu, eta hik eta heure lagunek, ez duzue gehiago ene etxondoko murrua bustiko!
PELLO: Ikusiko...
IDA: Zer ikusiko? Ez eta ez! Eta zuen tresna itsusiak gorderik atxiki beharko dituzue!
PELLO: Kontentxko zinen eta!...
IDA: Habil hemendik, Luzifer! Habil hemendik eta segidan! Otoitza segi dezadan...

(Ida xutiturik Pelloren ondotik abiatzen da, baina horra non, mutikoak apezarekin junt egiten duen.)

IDA- PELLO - APEZA

APEZA: Pello, andere Idari zer egin diok?
PELLO: Nik, fitsik... Bera da hasi...
IDA: Oraingo gazteak zerbait ba dira bai jaun erretora! Zerbait badira...
APEZA: Zer nahi duzu, adin gaixtoa...
IDA: Adin gaixtoa ez dakit... Deabrua alan ari... Deabrua denetan nagusi!... «Biba Manduku!».
PELLO: Errazu Jaun erretora, egia dea hemendik joan beharko duzula sekula Gorriak pasatzen badira?
APEZA: Denek hik bezala egiten badute, ez duk gehiago hemen apez beharrik izanen... Goizean ere, ez hintzen mezan!
PELLO: Rubian ari naizelarik, ez naiteke mezara etor!
APEZA: Larunbat arratsetakoa ere hor duk...
PELLO: Larunbat arratsetan, ihizin ibiltzen naiz... Konprenitzen duzu?...
IDA: Estakuru guziak on zaizkio, bide zuzenetik ateratzeko. «Gorriak nausitzen ari! Hiuffi!»
PELLO: Boza emana duzu, jaun erretora?
APEZA: Bai, goizean emana diat.
PELLO: Gorriei, omen...
APEZA: Hori, ene egitekoa duk...
PELLO: Nik, bozaren emateko aski adin banu, nori emanen niokeen ba dakizu?
APEZA: Nork daki?
IDA: Brigitte Bardot-ri hik berdin!
PELLO: Ez. Zuri. Nik jandarme egin nahi baitut, horrela herrian berean be nuke enplegu zure etxondoko murruren zaintzen! Piztona nintzakezu ez?
IDA: Trufa hadi trufa; azken hitza nork ukanen duen, ikusiko duk...
PELLO: Bai eta zuk beste zerbait!...

(*Eta Pello lasterka ba doa. «Biba Gorriak! Xuriak kanpora!»*)

IDA - APEZA

IDA: Ohartzen zara Jaun erretora, gure adinako jendeontzat zer errespetua duten!

Ahalgegarriak, ez besteak!

APEZA: Ez dira ez gaixtoak... Espantu poxi bat...

IDA: Ez dakit batere, baina gu segurik ez gara horrela ibiliak denboran...

APEZA: Eztituko da hori ere...

IDA: Ba du beharra... Jandarmeak hemen ukanen ditugunean, gauzak ez baitira batzuek nahi lituzketen bezala iraganen...

APEZA: Eta boz horik?... Egun haundia dugu...

IDA: Bulegoa hetsi dute... Boz kondan ari dira. Agian, agian Gorriek irabaziko dute! Gorrien aldekoa zara, ez? Zu ere...

APEZA: Nik; batasuna egin behar dut.

IDA: Konprenitzen dut bai. Konprenitzen dut. Zuk, bi taldeetakoak nahastikatu dituzu... Hemendik hoberenak, handik hoberenak. Ikusten dut, bai. Zuk, arraultze moleta on bat egin duzu patata ausarkirekin! Ai, zer saltsa! Baina ez naiz zure gogo bereko. Kontseilu batetan, auzapezak du manatzen. Besteen erranak, zinkurina batzuk baizik ez dira. Eta gaurko gure kasuan, Gaetan Lapegue eta Gilen Mandukuren artean behar zen hautatu. Horrelakoetan gizonen nahastikatzea ez da ongi jokatzeari!

APEZA: Auzapez batek; xuri ala gorri izan dadin, bere kontseiluan zenbait kontrario ukan ditzan frangotan beharrezkoa da. Horrela, apur bat bederen elkar akulatzen dute...

IDA: Ez eta ez. Zeren orduan horra zer gertatzen den: Xuriak zerbait proposatzen dutelarik, Gorriak beti kontra eta Gorriek zerbait proposatzen dutenean Xuriak aintzinetik kontra! Beren denbora eleketa eta aparka pasatzen dute eta ez dira deusetara heltzen. Eta zaude; beste toki batzuetan berriz; Xuriak, Gorriak baino gorriago agertzen dira eta Gorriak aldiz xuri. Jendeak ez du deus konprenitzen eta kontseiluan muntatzen dute izigarriko kaka. Ho! barkatu, arrunt ahantzia nuen jaun erretorarekin nintzela mintzo. Barkatu, hitz larri hori eskapatzera utzirik...

(*Boz bat: Gaetan Lapeguen taldeak 130
Gilen Mandukurenak130
130-na ados Jaunak eta Andereak! Parioa libro!*)

APEZA: Ez dute naski diferentzia haundirik ukanen...

IDA: Datorren igandean berriz itzuli beharko dugunez ote?...

APEZA: Agian aldi honetan berean bururako dira. Bestela, aste bat gehiago irauten badute, gauzak ez dira hobetuz joanen...

IDA: Eta ene etxondoko murrak ere ukanen du oraino trenpaldi! Funtsean balia bitez, balia! Gero ikusiko...

APEZA: Arrazoina duzu. Gero ikusiko zer gertatuko den eta jendea poxi bat bederen zentzatuko denez. Zeren, geroan ere elkarrekin bizi beharko baitugu...

IDA: Jandarmeak hor ukanen ditugu, ordrearen errespetarazteko!

(*Gorriek bat gehiago!*)

APEZA: Andere Ida, utzi behar zaitut. Boz egunean, apez batek barnean egotea hobe du...

IDA: Eta nola... Besteak zioena: arraultze moleta barnean egin eta kuskuak bota kanpora...

APEZA: Bestaldi bat arte, Andere Ida...

IDA: Ez adiorik jaun erretora eta barkatu oraino ere oixtian eskapatzera utzi hitz larriaz... (*Apeza badoa.*)

IDA: On dute bai, horiek ere, artetan bederen, zenbait hitz gordinen entzutea... Zer mila sorgin!...

(Ida berriz trikotatzen hasten da. Bozak gero ta gorago: Manduku talde osoa, Manduku, Manduku, Lapégue, Manduku, Lapégue...)

Bozen irabazteko, saildu berezi bat otoiztu behar ote da? Ez dakit, ori... Zein ote? San Bladi? Ja, ja. San Bladi, abereen aldekoa da. Gaetan Lapégue maraxala izanki-ta... Ez, ez. San Bladi, bego abere ta maraxalen zaintzeko... Alta; Saildu Gorriak ba denez, ez dut nehoiz entzun...

(«Manduku, Manduku. Manduku, Lapégue, Manduku, Manduku, Manduku, «Biba Gorriak»)

Nik ere, apezak bezala, etxean sartzea hobe dut naski... Nehork ez daki, partida nola bururako den... Ba noa... Baina abiatu aintzin: «Biba Gorriak eta biba Jandarmeak!»

(Ida kanporatzen delarik bozak gero ta gorago nabaritzen dira: «Manduku, Manduku, Lapégue, Manduku, Manduku, Manduku, Lapégue, Manduku, Manduku, gero ta lasterrago, Manduku, Manduku, Lapégue, Manduku —gero ta emekiago— Manduku, Manduku, Manduku, Manduku... MANDUKU! Orduan, Laurendi gorribelztua agertzen da.)

LAURENDI

LAURENDI: Biba Gorriak! Biba Gorriak! Errana nautzuen nik! Errana nik... Gorriak irabazi... Fuera Xuriak... Fuera! Orain orain libertatea! Libertatea, denetako eta denentzako... Biba Gorriak!

(Jende andana bat agertzen da eta taulagain erditik pasatzen...)

PANPALE: Jaun auzapezaren partez; Gorrien alde boza eman duzuen guziok gomituak zarete xanpañaren edatera.

BATZUEK: Non? Non?

PANPALE: Auzapezaren etxean?

BATZUEK: Bota xanpaña!

XOXEFIN: Apezaren bila ba noa...

PANPALE: Uste duzu etorri nahiko duela?

XOXEFIN: Etorri beharko du. Ez ote dakizu apezak beti irabazdunekin dabiltzala?

(Jende guzia kanpora doa. Gaetan Lapégue agertzen da eta bakar bakarrik arkupe aintzinean.)

GAETAN

GAETAN: Hamabi urtez herriko auzapez izan ondoan, hamabi urtez, herritar guziei laguntza eta kontseilu eman ondoan, horra non, bakar bakarrik gelditzen naizen... Ohoin edo ebasle bat bezala. Neure andreak berak ez nau sustengatu. Semeak are gutiago. Funtsean, semea ez dut aipatu nahi ere. Neure gogotik, behin betiko kendua dut. Hila! Bai, ene bi semeak hilak dira. *(Geldi)*. Manduku, oi, Manduku, irabazi duk... Baina kasu emak! Denbora anitz, denbora guzia ukanen diat hire urratsen kondatzeko; eta behaztopatuko haizenean, jakin'zak, lehena izanen naizela hire ehortzeko! Barkamenik ez diat ukanen. Sekulan, sekula santan! Ez hiretzat, ez eta hire alabarentzat. Eta ene semea, egun batez, hire alabarekin ezkontzen bada, ekonduko duk ene baimenik gabe, ezkontuko duk ixilik eta gordeka... Eta, haurrak egiten badituzte... ez ditiat ezagutu nahiko ere... *(Zenbait urrats egiten ditu)*. Eta zu jaun erretora, eta zu jaun erretora, gizon ttipi agertu zarenez gero, jakinen duzu zuk ere, ene erroak noraino heltzen diren. Jakinen duzu bai, urte bat barne, hortxetan hara abiatuko zarenean... Aski gaizki eginik

ba duzu hemen gaindi... Aski! Apez bat, sortzez xuria da eta xuria egon behar du hiltzeraino! Hainbat gaixto bestela. Eta zuk, jaun erretora, hitza ez duzu atxiki! Zoaz, zoaz beraz eta lehen bai lehen! Ikusiko duzue, ikusiko duzue bai, herri honetako legea, oraindik nik dudala egiten eta nik bakarrik!

OIHALA

HIRUGARREN ZATIA

(Apezaren etxean gaude. Barne haundi bat, ximple ximplea, laneko mahai, kadera eta beste. Apeza eta Gilen MANDUKU solasean ari dira.)

APEZA - GILEN

GILEN: Eta noizko litzateke?

APEZA: Hemendik bi aste barne. Atzo eskuratu dut jaun apezpikuaren letra.

GILEN: Arrazoinik ematen du?

APEZA: Ez, ez.

GILEN: Hor, ez da hara ez honatik... Gaetan Lapégue-n joko maltzur eta tzarra garbi eta argi ageri da. Gizon deabru horrek, apezpikutegiko manatariei burua muntatu dieke. Eta haiek gezur eta ele herrakor guziak sinetsi... *(Bortitz)*. Hemendik joatea, jaun erretora, ez zenuke onartu behar!

APEZA: Jaun apezpikuak ongi piztua duke bere hautua...

GILEN: Hautu hori; Gaetan Lapégue-n mendeku bat da. Besterik ez.

APEZA: Apez berri batek, batasunaren egiten jakinen du.

GILEN: Ez eta ez. Horik guziak estakuru batzuk dira. Zeren oren buru, zertaz zara hobendun?

APEZA: Neure burua, Gorrien alde sobera erakutsi omen dut...

GILEN: Eta gero zer? Frogarik ba ote da? Prediku aulkitik goraki mintzatu ote zara gure alde? Zerbait idatzi ote duzu Xurien kontra? Ez! Eta beraz, beste guziak ez dira jendeen erran batzuk baizik...

APEZA: Jendeen erranak... ez baitira beti gezurrak...

GILEN: Hori ba dakit. Baina gure arteko nahasmenduetan ez duzu zuk deus ikustekorik. Bestalde, Gaetan Lapégue, etorriko den apez berriaz ongi futitzen da. Zu zaitu hemendik kasatu nahi! Eta baldin bazoaz, usteko du hauzia irabazia duela eta bere sustengatzaileek halaber.

APEZA: Nago ez ote duzun Gaetan Lapégue idorkiegi jujatzen. Eta segur naiz, elkarrekin solastatzen bagina zerbait onik atera litekeela.

GILEN: Zer derasazu Jaun erretora? Elkarrekin solasta?

APEZA: Zergatik ez?

GILEN: Baina zer apez mota zara zu?

APEZA: Bakearen eta zuzentasunaren alde bermatzen naizen Jainko seme bat.

GILEN: Zuzentasuna ez da bera etortzen. Zuzentasuna irabazten da. Bakea aldiz...

APEZA: Ni joan aintzin bake poxi bat nahi nuke herri honetan utzi eta horregatik, zurekin batean, Gaetan Lapégue ere gomitatu dut, hiruak zerbaitetara heltzen bagina, gero, herri guzia apur bat bederen ezti bailiteke.

GILEN: Gaetan Lapégue hona etorri beharra? Ongi entzun ote dut?

APEZA: Bai... Bost orenetan etortzeko errana diot.

GILEN: Ba noa beraz!

APEZA: Zergatik? Kontzientzia ez daukazu trankil?

GILEN: Trankil trankila. Baina...

APEZA: *(Moztuz)*. Nik ere bai. Beraz, guk biok, herri honetako auzapez ohia hementxe bertan igurikatuko dugu.

GILEN: Ba daki hemen naizela?

APEZA: Ikusiko.

GILEN: Segur naiz ez duela egon nahiko.

APEZA: Hari ere, zuri bezala galde bera eginen diot. Eta kontzientzia trankil ez badauka, joanen da. Baina nola, nehork ez duen onartu nahi kontzientzia makur daukanik, kasik segur naiz geldituo dela. Gerokoak gero! Funtsean laster jakinen dugu, norbaiten urratsa entzun dut...

GILEN: Orain, orain komedia haste! ... (*Ateko xilintxa entzuten da.*)

APEZA: Hor da, ori...

GILEN: (*Ordulariari so egiten du.*) Xuxen datorrela, xuxen!

(*Apezak atea irekitzen duelarik, Laurendi agertzen da.*)

APEZA - GILEN LAURENDI

LAURENDI: Jainkoak dautzula arratsalde on, Jaun erretora.

APEZA: Bai, zuri ere, Laurendi.

LAURENDI: Agur Gilen!

GILEN: Agur, agur! (*Apeza eta Laurendi xoko batetan dagoz. Gilenek, horien solasaldia ez du segitzen.*)

LAURENDI: Gure Klodina hemen dea?

APEZA: Ez.

LAURENDI: Ez baita hemen?

APEZA: Ez, ez.

LAURENDI: Atzo hemen zena?

APEZA: Ez.

LAURENDI: Herenegun?

APEZA: Ez eta ere... Bi hilabete bederen ba du ikustekoa dudala...

LAURENDI: Jes, harritzen nauzu... Elizako oihal xuri eta gainerakoak ez ote ditu gure Klodinak antolatzen?

APEZA: Zuen Klodinak? Ba pentsa! Andere Idak egiten ditu horik guziak.

LAURENDI: Baina, baina, ez dut deus konprenitzen.

APEZA: Nik ere ez.

LAURENDI: Beraz, bi hilabete erran duzu...

APEZA: Bi hilabete, gutienez... Zaude, zaude... Biziki gehiago ba du... Ori, bozak geroz ez da hemen izan eta aintzinean ere doi-doia bi edo hiru sar-jalgi...

LAURENDI: Hauxe berria... Tronpatzen zara...

APEZA: Ez. Horretaz segur naiz.

LAURENDI: Ala... Ai, urdea, ai urde zikin andoila lodia! konprenitzen dut bai orain!

APEZA: Hobe! Norbaitek bederen...

LAURENDI: (*Oihuz*). Ez da egia. Ez da posible... Gezurrez ari zatekeen...

APEZA: Mintza zaitetz gizona...

LAURENDI: Gure Klodina...

APEZA: Zure Klodinak zer du bada?

LAURENDI: Alfred Haraneta, azpiz denei kondan ari baitzitzaien...

APEZA: Zer zioen?

LAURENDI: Baizik eta... Baizik eta gure Klodinari Kaskobeltzek, apezak baino hobeki egiten ziola katixima... Orain konprenitzen dut bai, zein katiximataz zen mintzo Alfred kaxkaila hori! Beraz egia zerbait ba da hor? Zer diozu zuk, jaun erretora? Zer diozu?...

APEZA: Nik dakida? Ezti zaitetz Laurenti, ezti. Beti ba dira mihi gaixtoak... Baina erran dezakedana da, zure Klodina, aspaldian ez dela hona agertu...

LAURENDI: Ez nuen beste beldurrik. Ai, emazte deabrusa, gezurtti nahasia! Dolutuko zain Klodina, dolutuko zain! Eta Kaskobeltz pitrail horri, gure zerri hiltzeko kanit-marrazarekin moztuko dizkiot... moztu beharrak!

APEZA: Ixo, ixo...

LAURENDI: Bai, moztuko dizkiot! (*Geldi*). Horra, zu baino biziki gazteagoko emazte batekin ezkontea zer den! Horra!

APEZA: Hori, nik ez dakit...

LAURENDI: Beraz, beraz egia daiteke. Gure Klodina eta Kaskobeltz. Deabrua sar balekie!
Sekulan hor gaindi harrapatzen badituz...

APEZA: Ezti zaitez...

LAURENDI: Katixima dutea, katixima. Eginen diet bai nik katixima... Neure ihiziko
armarekin, biak garbituko dituz. Biak! (*Eta atera buruz doa, ordu berean
norbaitek jotzen, baina Laurendik segitzen du...*) Nik, biak hilen, bai, biak, eta
laster! (*Laurendi ateratzen delarik, atea irekirik uzten baitu Gaetan Lapégue
sartzen da.*)

GAETAN - APEZA - GILEN

GAETAN: Ba da mogimendu etxe honetan. Hiltzailegaiak ere? Non sartu naiz?

APEZA: Arratsalde on, Jauna.

GAETAN: (*Gileni ohartuz*). Hori ere hemen?

APEZA: Apez etxe batetan denen tokia ba da.

GAETAN: Jaun horrekin bururako duzunean, askiko nauzu deitzea. (*Eta kanpora abiatzen
da.*)

APEZA: Jaun horrekin eta enekin mintzatzeko kontzientzia ez ote duzu trankil?

GAETAN: Trankil, trankila. Baina buruz-buru solastatzeko etorria naiz, ez eta...

APEZA: Jar zaitez halere. Anitz gauza ba dugu elkarri errateko. (*Gaetan jartzen da.*)

GAETAN: Pentsatzen dut baietz. Alabaina, hamar hilabete ba du ez zarela gure ikusten
izan. Alta, lehenago... Funtsean, konprenitzekoa da... Zure alderdia ba duzu...

APEZA: Zure andrearekin noiz-nahi gurutzatzen naiz eta aldi oroz zure berriak galdatzen
dizkiot. (*Geldi*). Bestalde; zure semea ere, nik ezkondua dut.

GAETAN: Ez'zazula otoi ene semerik aipa!

GULEN: Eta bai, zure semea eta ene alaba aipa ditzagun! Zeren zuregatik...

GAETAN: Ba noa hemendik. (*Eta zutitzen da.*)

APEZA: Ez! Gauzen argitzeko mementoa orain da. Herri honetarik joan aintzin, bokata
egin nahi dut.

GAETAN: Ba zoaz ala?

APEZA: Bai. Jaun apezpikuaren manuz, hemendik bi aste barne lekuak hustu behar dituz,
neure herri berrira buruz.

GILEN: (*Gaetani buruz*). Kontent zara ez? (*Gaetanez ez du ihardesten.*)

APEZA: Kontent edo ez, nik joan behar dut. Baina, ez naiz hemendik burua apalik
abiatuko, ez urguluz betea naizelako, baina uste baituz eta uste neure indar
guziaz, herriko boz horietako hara-honatan, ez dudala sudurrik sartu eta hemen
gertatzen diren samurgo eta elkar ezin ikusietaz ez naizela apantziarik ere
hobendun!

GILEN: Hobendun bakarra zu zara Gaetan!

GAETAN: Zu, ixilik zaude. Zuk dituzu bazter guziak nahasi eta nahasten!

APEZA: Ez zaituztet elkarretaratu, aparka eta oihuka aritzeko, bakarrik bake bide baten
bilatzeko. Herritarra bi alderdi dagoz, baina zuek bakoitzak urrats bana egiten
baduzue, jakin zazue denen onetan izanen dela. Eta urrats hori, urrats ttipi hori,
batak eta besteak, egin dezakezue, horretaz segur naiz! Zeren; ororen buru, ez
ote zarete familia bereko?

GAETAN: Familia bereko? Bortxaz bai, familia bereko. Ene semea eta horren alaba, senar-
emazte omen dira, Jainkoaren eta legearen aintzinean. Baina nik, hori ez dakit;
eta ez dut jakin nahi ere. Ene baimenik gabe ezkondu dira, bizi daitezela ni gabe!

APEZA: Horik ez dira aita familiako on baten hitzak. Are gutiago, kristau batenak.

GAETAN: Arrazoinka arizan nahi baduzu jaun erretora, arrazoinka ariko gara, bihar goiz
arte. Eta ez gara deusetara helduko. Beraz, Jaunak, agur!

APEZA: Batasunik egin gabe joanen naiz naski... Agian ene ondokoa ni baino hobea izanen
da.

GAETAN: Zoaz lehenik. Gero ikusiko.

GILEN: Horra Jaun erretora, nik errana!

(*Atean xilintxa. Apeza irekitzera ba doa. Janamari sartzen da.*)

APEZA - GILEN - GAETAN - JANAMARI

JANAMARI: Egun on Jaun erretora. Gaetan hemen dago?

GAETAN: Zer nahi duzu Janamari?

JANAMARI: Hemengo aferak, nola doaz? Ongi, agian...

APEZA: Hastapen bat baizik ez da... Baina ongi egin duzu etortzea. Emazte baten beharretan gineuden.

JANAMARI: Ez zarete gora beraz!

GAETAN: Goazen hemendik, Janamari.

GILEN: Zure senarra iheska dabil.

GAETAN: Iheska ni? Hamabi urtez nitaz behartu zarelarik honen edo harentzako ez zenautan horrelakorik erraten! Aldi bakar bat, zerbait errefusatu ote dautzut? Aldi bakar bat, eginbideei ihes egin ote diet?

APEZA: Uzkizu atzokoak atzoko. Biharraz gaitezen mintza...

GAETAN: Zu bihar hemendik joanen zara eta kito!

JANAMARI: Zer? Apeza hemendik joanen zaigula?

APEZA: Jaun apezpikuak beste herri batetara izendatu nau...

JANAMARI: Entzuten duzu, Gaetan?

GAETAN: Errana nautzun, Janamari, gaizki gobernatzen dena beti harrapatua dela!

APEZA: Apez bat ez da Xurien edo Gorrien mutil. Apez batek Jaikoaren erranen arabera gobernatu behar du!

GAETAN: Frogak hor dira!

GILEN: Zein froga?

GAETAN: Jaun apezpikuak ez du apez saltserorik nahi!

GILEN: Saltsa, zer deitzen duzu, zuk? Prediku aulkitik apez hau zure alde mintzatu balitz edo bozetan pasatu bazina, orduan ongi eginen zuen eta ez zen saltsero bat izanen. Orduan ez. Baina nola ez duen publikoki, bataren edo bestearen alderdirik hartu eta nola ni naizen auzapez jarri apezak pekatu behar! Apeza saltsero! Gizontasun poxi bat, Gaetan! Herriko zozoenak ere garbiki ikusten du zure jukutria.

JANAMARI: Zure gogoko naiz, Gilen. Mil'aldiz gauza bera errana diot baina ez du deus aditu nahi. Bakea behar dugu. Eta gauzen akulatzeke, nik ere saltsa poxi bat muntatu dut...

GAETAN: Zer egin duzu, Janamari?

JANAMARI: Beñat eta Mainerri idatzi diet, baizik eta herriko eta familiako istorioak ahantzi nahi zenituela eta batasuna berriz egin.

GAETAN: Gezurra!

JANAMARI: Errana diet ere barkatzen zeniela eta nahi zutelarik etxera etortzen ahal zirela...

GAETAN: Janamari, ez zenuen horren egiteko dretxorik!

JANAMARI: Berantegi da orain...

GAETAN: Nolaz berantegi? Zer derasazu?

JANAMARI: Gure etxean dira.

GAETAN: Ez dut onartzen!

JANAMARI: Eta ez dira bakarrik...

GAETAN: Nor ekarri dute kontuaren gaineko?

JANAMARI: Beren semea!

GILEN ETA GAETAN: Beren semea?

JANAMARI: Seme eder bat, bost kilokoa! (*Gaetari buruz*): Dena zu iduria... (*Geldi*). Loriauak daude eta pentsatzen dut haien zoriona ez duzula histu nahiko. Edo izatekotz, zerau bozkarioz beteko zarela haur eder eta hardit hori ikustean! (*Gaetan gogoetatua dago.*)

APEZA: Zer zoriona!

GILEN: Xoxefinak ba daki hor direla?

JANAMARI: Elkarrekin utziak ditut...

GAETAN: Zer, Xoxefina gure etxean?

JANAMARI: Eta zergatik ez?

GAETAN: Hauk kopeta! Herriko etxetik kanpora bota nautenak orain ene etxean nagusi?

GILEN: Ez zaitugu guk botatu, herritarrek dute hautatu.

JANAMARI: Beñaten eta Mainerren partez ba nator zure ikustera. Beren haurra nahi lukete bataiatu eta zu aitatxi izatea galdatzen dautzute...

GAETAN: Sare guziak on zaizkizue ene biltzeko; eta zuek Gorriak nitaz trufatzeko. Ai, zerriak, ez besteak! Desohoratu ondoan, orain ene ondotik, nik bakea egin behar eta zuek ttanttoak kondatu... (*Geldi*). Eta; EZ erran baneza?

JANAMARI: Ez dezakezu horrelakorik egin, Gaetan. Otoi ez! Begira jadanik, hamar hilabete hau zein luzeak izan diren... Gure etxean ez da gehiago bizirik ez eta bizitzeko gutiziarik...

GAETAN: Noren faltaz?

JANAMARI: Beñat, Maider eta beren semea, larrunbat igandetan bederen hor bagenitu horrek berak kuraia eman liezaguke aste guzirako... Eta nork daki, haurra ez ote dugunez berdin guk atxiki beharko? O, Gaetan... Haur sortu berri bat; gelditzen zaigun semearen lehen haurra! Aingeruño bat etxean, zer bozkarioa!

GAETAN: Zuek, emazteok, harriak ere nigarrez has araz zenitzakete!

JANAMARI: Zure biotza ez da balinba harri bat baino idorragoa?

(Haur nigar batzuk entzuten dira eta atean xilintxa.)

APEZA: Hor dira. (*Eta irekitzera ba doa. Xoxefin agertzen.*)

BESTEAK - XOXEFINA

XOXEFIN: Beha, nor dudan hemen? (*Eta haurra erakusten du. Haurra nigarrez ari dela, guziek begiratzen diote.*)

GILEN: Hauxe haur ederra!

APEZA: Guti zoriontsu bait ditazke!

XOXEFIN: Irria ere egiten du... Beha... Kilikilikili...

JANAMARI: Ho, zein pollita den!

GILEN: Denak ongi pasa dira naski...?

XOXEFIN: Arras ongi.

APEZA: Bataiatu beharko dut hemendik joan aintzin...

XOXEFIN: Eta nora joan gogo duzu jaun erretora?

APEZA: Bi asteren buruko ba noa, artalde berri batetara buruz.

XOXEFIN: Hauxe berria. Ez da egia!

APEZA: Egia osoa!

XOXEFIN: Oizu, memento onean etorri dira, ori! Guti pena ukanen baitzuten zu joan-ta gero etorri balira...

JANAMARI: (*Gaetani buru*). Eta zuk Gaetan, ez duzu deus erraten?

GAETAN: Zertaz? Haur horretaz? Hemengo saltsaz? Hor zaudete, itzuli-mitzuli irri faltsu eta begi-keinu, delako batasuna ezin eginez ari! Gero ta hobeki ohartzen naiz, zuek guziok, tripa bereko zaretela eta ni hemen soberakin!

JANAMARI: Ez Gaetan! Ez zara soberakin. Gure bozkarioan parte harrazu, atzoko historioak ahantzirik...

GAETAN: Ez zara ahalge horrela mintzatzeko?

JANAMARI: Bizitzeko gelditzen zaigun denbora laburra sakrifikatu behar ote dugu bozetan ez zarelako pasa? Bozak, iraganak dira orain. Bizi behar dugu eta ahal bezain deskantxuan, ez eta beti gauza berak gogoan ukan!

GAETAN: Eta ohorea, Janamari? Zer egiten duzu ene ohoreaz?

JANAMARI: Zure ohoreak irabaziko du, lehenik, etxean bertan batasuna egiten badugu. Zure ohoreak irabaziko du ere, agurtzen ez dituzunekin solasean hasten bazara. Aldiz zure ohorea gero ta ttipituz joanen da familiako eta herriko batasunari uko egiten badiozu!

GILEN: Zure andreak arrazoin du.

XOXEFIN: Eta nola!

GAETAN: Zuei, ez dautzuet deus galdegin!...

APEZA: Alta ni ere horien gogo bereko naiz...

GAETAN: Ho, zu... Alabaina...

XOXEFINA: Errazue eta... arrunt ahantzia nuen... Haur honek burua gal arazi daut...

Barka... Beñat eta Maider atean daude, sartzeko zuen baimenaren haiduru... *(Gaetan salbu, denek):* Sar bitez, sar... Baina zer ari zarete kanpoan. Sar, sar... *(Orduan Beñat eta Maider sartzan dira, apur bat herabe).*

BESTEAK - BEÑAT - MAIDER

(Denak nahastikatzen dira, esku tinkatze eta potta. Sahets batetan, Gaetan bakarrik dago. Batzuk besteen artean, hitz hauk entzun daitezke): Biba zuek! Goresmenak! Biziki haur ederra duzue! Zorionak! Dena aita iduria! A, ez amatik ere zerbait ba du... O, bai, aho egitea dena amarena. Biba zuek! Luzaz bizi bedi eta zuek ere bai! Guti kontent baitzaratekete... Biba zuek! *(Beñat aitarengana buruz hurbiltzen.)*

BEÑAT: Arratsalde on aita!

GAETAN: Ez dautak beste deus erraten?

BEÑAT: Andre bat eta seme bat ba ditudala...

GAETAN: Hori ba zakiat...

APEZA: Sobera jende ba gara hemen; goazen ondoko barne horretara... freskoagoa da eta edateko zerbait ere ba dateke... Goazen bada...

(Denak abiatzen dira, Gaetan salbu. Guziak beste barnera sartuak direlarik Beñatek gibelera egiten du eta bere aitari diotso):

BEÑAT: Ez zatoz aita?

GAETAN - BEÑAT

GAETAN: Ez; eta hirekin nahi niake buruz-buru solastatu...

BEÑAT: Nahi duzun bezala. *(Geldi).*

GAETAN: Eta?

BEÑAT: Eta... Hemen garela, ori...

GAETAN: Ikusten diat... *(Janamari agertzen da.)*

GAETAN - BERAT - JANAMARI

JANAMARI: Zatozte, zuek ere... Etxean mintzatuko zarete...

GAETAN: Ez. Hemen bertan eta segidan zenbait gauza argitu nahi ditugu...

JANAMARI: Zer erranen dute besteek?

GAETAN: Erran bezate nahi dutena...

BEÑAT: Laster etorriko gara bai...

JANAMARI: Ez zaitzete berriz samurt! *(Eta Janamari ba doa.)*

GAETAN - BERAT

BEÑAT: Amak igorri dauku letra luze bat erranez bihotz bihotzetik igurikatzen gintuzuela...

GAETAN: Eta sinetsi duk?

BEÑAT: Zergatik ez?

GAETAN: Amak, hori bere burutik egin dik, niri baimenik galdatu gabe.

BEÑAT: Bizkitartean...

GAETAN: Ez duk hor hara ez honatik. Gauzak ez dituk hik uste duan bezain plomuan. Batere gero.

BEÑAT: Harritzen nauzu...

GAETAN: Ni ez!

BEÑAT: Uste nuen, zure aldetik...

GAETAN: Eta bai... ene aldetik. Nik beti amor eman behar. Eta zuek?... Zuek aldiz burutik pasa guziak egin! Etxeko ohoreaz, ongi futitzen haiz, ez?

BEÑAT: Ene ustez, ez dut sekulan etxeko ohorea zikindu...

GAETAN: A, ez? Baina zer derasak Beñat? Ene etsai handienaren alabarekin ezkont eta oraino eztaiak aintzin haur bat egin...

BEÑAT: Nornahiri gerta dakioketena da hori...

GAETAN: Ni, ez nauk nornahi. Eta hi ene semea hintzen!

BEÑAT: Orain ez ala?

GAETAN: Ez zakiat batere...

BEÑAT: Baina aita... amarengatik bederen onartu behar duzu... Nik lehen urratsa egin dut: etorri naiz. Zinez bihotz gogorra ukan banu... han egon nintekeen... Han denak ba ditugu orain... Zer uste duzu ala ez dudala sofritu, ez dugula sofritu hamar hilabetez, eta bereziki etxetik kanpo ezarri nauzularik... Neure ohorea orduan non zen? Non? Edozein gaixtagin bezala joan behar ukan dut, zeure burua eta zeure auzapezgoa baizik ez zenituelako ikusten. Zu, zu, bakarrik zu! Iduri eta zu gabe, mundua ez dela berdin itzulikatuko!

GAETAN: Beraz; ongi konprenitzen badut, ni nauk denetaz hobendun?

BEÑAT: Ez dut hori erran nahi. Ez zara denetaz hobendun. Baina, anitz gauzez bai! Eta jakin'azu, aldi honetan ez bagara ados jartzen, gero berantegi izanen dela! Ez gara berriz etorriko... A, ez!

GAETAN: Mehatxuak orain?

BEÑAT: Ez ; baina gauzak ongi karkula itzazu... Zeren amak berak erraten zautan...

GAETAN: Zer erraten zauan?

BEÑAT: Gauzak ez badira ongi itzulikatzen, gurekin Bordelen biziko dela, eta konprenitzen dut; sobera aspertzen da gu gabe.

GAETAN: Beraz horretara helduak gaituk... Beraz horretara helduak gaituk! Ikusten diat bai. Denboraren buruan, bakar bakarrik hiltzera utz nazakezue?

BEÑAT: Guk segurik ez genuke horrelakorik nahi. Bordelen, istukioak burura orduko, gu, berriz etorriko gara Euskal Herrira. Nonbait bizi beharko gara; etxean edo... Hori, zuk ikus... (*Geldi*).

GAETAN: Egin dituan guziak barkatuko dauzkiat; hurrengo aldian Gilen Mundukuren kontra presentatzen bahaiz, Xurien izenean!

BEÑAT: Aita! Orain tratu bat proposatzen dautazu?

GAETAN: Har edo utz.

BEÑAT: Hori da zure azken hitza?

GAETAN: Bai. (*Janamari agertzen da.*)

GAETAN - BEÑAT - JANAMARI

JANAMARI: Zatozte bada. Zatozte. Bataioko egunaren hautatzen ari gara...

BEÑAT: Ez dakit bataiorik eginen dugunez...

JANAMARI: Nola? Zer derasak?

BEÑAT: Uste nuen aitaren eta gure arteko aferak hobeki kurrituko zirela. Zure letran hitz eder eta goxoak ezartzen zenauzkidan, baina egia besterik da. Aitak, egiazko bake baten ordeztatu bat eskaintzen daut.

GAETAN: Ez duk hori tratu bat. Bakarrik hire eginbidea. Aitari zerbait gertatzen zaionean, semeak mendekatu behar dik!

JANAMARI: Baina zertaz ari zarete? Tratu hori zer da?

BEÑAT: Aitak denak barkatuko dauzkit, hurrengo aldian Mandukuren kontra presentatzen banaiz!

GAETAN: Xurien izenean! Ez ahantz.

JANAMARI: Baina Gaetan, ixtorio horik utz ditzagun beren gisa.

GAETAN: Eta beraz, zer diok?

JANAMARI: Otoi, Gaetan!

BEÑAT: Labur eta argi izanen naiz eta etxetik kasatu aintzin erran naukizun gauza berak errepikatuko dauzkizut. Har edo utz!

JANAMARI: Adio gure batasuna!

GAETAN: Beti heure ideia zoroekin haiz beraz?

BEÑAT: Ene ideiak ez dira zoroak. Eta lehen lehenik, ez dut sekulan onartuko Xurien izenean zerbait egitea. Xuriak; haundi-maundiak edo heien intresen zerbitzariak dira eta jende langilearen etsaiak. Ez dut horietarik izan nahi. Sekula santan! (*Geldi*).

GAETAN: Beste aldian, Gilen Mandukuri emanen diok heure boza?

BEÑAT: Jadanik errana dautzut Mandukuren eta zure artean ez dela zorigaitzez diferentzia haundirik. Zu, xuria deitzen zara eta izan daiteke xurien intresen aldekoa zarela, erran nahi baitut, diruzaleen mutil bat.

GAETAN: Zer entzun behar dudan!

BEÑAT: Manduku aldiz, ez da egiazko gorria: egiazko gorri batek sistema baliakorra desegin behar baitu; baina Manduku gaizoak ez du hautsi-mautsi bat baizik eskatzen.

GAETAN: Beraz hi; Manduku baino gorriago haiz?

BEÑAT: Bai eta duda-muda izpirik gabe. Funtsean Manduku baino gorriago izatea ez da gauza zaila. Baina, ez naiz edozein gorri.

GAETAN: A, bon...

BEÑAT: Euskal Herria libro ikusi nahi dut, mugaz bi aldeak bateratuak eta arrotz eta barneko xurgatzaileen hatzaparretarik kendua!

(Atean, xilintxa gogor jo bedi eta Panpale Haundia lasterketa sartzen da.)

GAETAN - BEÑAT - PANPALE

PANPALE: Jaun erretora, jaun erretora, zatoz, zatoz. Apeza non da? Jaun erretora... (*Apeza agerten da.*)

HIRUAK ETA APEZA

APEZA: Zer da? Zer da? Zer gertatzen da?

PANPALE: Zatoz laster. Zatoz...

APEZA: Nora? Mintza zaitetz...

PANPALE: Laurendi, Laurendi...

APEZA: Laurendik zer du? Sobera edan egun ere?

PANPALE: Ez, ez. Baina eskandala gaitza. Jende guzia... bildua... Zatoz...

APEZA: Argitasun gehiago emazu, gizona!

PANPALE: Laurendik, bere Klodina eta Kaskobeltz harrapatu ditu Urrutibordako selauruan, belar meta baten gainean etzanik eta... ari.

APEZA: Zer ari?

PANPALE: Zer ari, zer ari... Ez musean, ez Jauna. Trukean, trukean...

APEZA: Eta?

PANPALE: Eta Laurendik eskuan zuen aitzurrarekin Kaskobeltzi sekulakoa eman dio eta burua arraildu... (*Gilen agertzen da.*)

APEZA: Hauxe berria!

LAUAK ETA GILEN

GILEN: Zer gertatzen dela?

PANPALE: Laurendik Kaskobeltzi burua arraildu. Mututua dago, orain... Ponpierak jandarmeak, medikuak, denak bidean dira ...

GILEN: Goazen ikustera...

PANPALE: Klodinak aldiz, gorputz guzia uspalkatua du... eta isterrean animaleko jaki bat.

APEZA: Isterrean?

PANPALE: Bai, Jauna. Laurendik kanibet ukaldi bat isterrean eman dio! Hementxet ori (*erakusten dio*). Odola zurrupitan heldu zaio...

APEZA: Nolaz ikusi duzu pikoak hain gora duela?

PANPALE: Baina, Jauna, larrugorri dira, biak...

APEZA: Larrugorri? Jainko ona!

PANPALE: Zer uste duzu ala bestiturik egiten direla gauza horik?

(*Ponpieren auto tuta entzuten da.*)

GILEN: Ponpierrak hor dira. Goazen gu ere.

PANPALE: Jaun erretora, oliadurak bar itzazu baleki bale... (*Gilen eta Panpale ateratzen dira. Apeza beste barnera doa. Orduan, Xoxefin, Maider eta haurra agertzen dira.*)

JANAMARI: Gaizo Klodina!

GAETAN: Gaizo ona...

XOXEFIN: Zer dela? Zer dela?

JANAMARI: Berri hitsak, ori, berri hitsak. Kanpoan jakinen ditugu xehetasunak. (*Eta abiatzen da. Apeza sar bedi.*)

APEZA: Sarri arte. Segidan nator. Hemen bertan igurika nazazue. (*Eta ba doa.*)

XOXEFIN: Zer ariko gara hemen? Goazen geure etxeetara. Zuen arribada (*etorpena*) goxoki ospa dezagun...

(*Hiru emazteak eta haurra abiatzen dira.*)

MAIDER: Zein etxetara goaz gu, Beñat?

BEÑAT: Ez dakit oraino.

JANAMARI: Gurera, ez?

XOXEFIN: Azkenean, zuek, hemen bertan egoten ahalko zarete. Etxe hau ere hutsa izanen baita laster...

BEÑAT: Hutsa? Nolaz?

XOXEFIN: Apeza tokiz aldatzen baitute, hire aitari plazer egiteko...

GAETAN: Zer derasazu zuk?

BEÑAT: Aita zer da istorio berri hau?

GAETAN: Nik ez dakit? Apezen hara honatetan ez diat deus ikustekorik!...

BEÑAT: Ha... Horra ondorioak! Semea etxetik kanpo, apeza heritik kanpo... Zure parren betetzeko zer ez zenezake egin zuk? (*Geldi*). Maider, zoaz zeure ait'amen etxera!

MAIDER: Ongi da. Laster arte beraz.

XOXEFIN: Gu ere ba goaz. Agur! ... (*Bi emazteak eta haurra ateratzen dira.*)

JANAMARI: Bataioa, igandean beraz. Ibil polliki...

GAETAN - JANAMARI - BEÑAT

JANAMARI: Horien aintzinean ez dautzut gogoan dudana erran, Gaetan. Baina, orain adi nazazu. Aski ba dut, aski, zure ohore-kolpatu, herriko-boz eta gainerako guziez. Zuk, kanpokoak baizik ez duzu ikusten; baina ni, familia barnean nahi nuke goxotasun apur bat. Beñaten itzulian, zoriotsu izaten ahal garelarik, zergatik eska, egin ez dezakeena?

GAETAN: Ez da hor, egin ez dezakeenik!

BEÑAT: Baina, aita...

GAETAN: Eta semea zure senarra baino maiteago baduzu, zoaz etxetik, zu ere!

JANAMARI: Gaetan, ez zaude ongi...

GAETAN: Arras ongi. Eta balin bazoaz; eskaini dautzudan urreria utziko duzu den tokian!

JANAMARI: Ez naiz urreriaz biziki axolatua, baina otoi, geroari pentsa dezagun... zure onetan mintzo naiz.

GAETAN: Nik ba dakit zer egin!

JANAMARI: Horrela denez geroz, neure semeari jarraikiko natzaio. (*Geldi*). Ez nuen uste herriko bozak eta zure ohorea familia baino maiteago zenituela!

GAETAN - BEÑAT - JANAMARI - APEZA

APEZA: Hauxe gertakaria! Jainko maite zeruetakoa, zerbait ba da bai hori! Zerbait ba da!

JANAMARI: Biziki kolpatuak dira?

APEZA: Kolpatuak, kolpatuak sendatuko dira bederen...! Hospitalera eraman dituzte...
Baina Laurendi, Laurendi...

GAETAN: Laurendik zer du?

APEZA: Laurendik jandarmeak ikusi dituelarik lasterka ihesari eman du. Jandarmeeak segitu dute, eta azkenean ohartu delarik kasik hatzemana zutela, Uhaldeko ziternaren barnera bota du bere burua eta han... ito!

JANAMARI: Ito?

GAETAN: Gaizo gizona!

APEZA: Bai, zinez... (*Hil zainuak hasten dira.*)

JANAMARI: Ponpierrek ez dutea berriz piztu ahal?

APEZA: Jadanik joanak ziren!

JANAMARI: To, to, to, ez genuen beste beharragorik aferen argitzeko!

APEZA: Gaizo Laurendi! Zer heriotzeak hatzeman duen! Gaizoa!

GAETAN: (*Biziki fier*). Errana nautzuen nik; Gorriak kontseiluan sartu orduko, istorio eta eskandala haundienak gertatuko zirela herri hontan! Errana nautzuen! Horra frogak! Laster eta garbi!

BEÑAT: Baina aita, gertakari hauek ez dute deus ikustekorik herriko kontseiluekin.
Zergatik nahi dituzu beti gauza guziak nahastikatu?

GAETAN: Hamabi urte auzapez egon naizen denboran ez duk horrelakorik hemen gertatu.

BEÑAT: Horrek ez du deus erran nahi.

GAETAN: Ez duela deus erran nahi? Aise mintzo haiz hi. Auzapez banintz, oraintxe ere, bakean eta zorionean egonen gintuan eta Laurendi bizi izanen zuan! Mandukuk piztu dik sua eta zuk jaun erretora, ufatu... Hor duzue orain, nahi zenuten saltsa!

APEZA: Zuk, apezpikutegian montatu dukezun saltsak usain tzarragoa du, hemengo senar-emazte hauen goiti-beheitienek baino... eta Mandukuk ez du hor deus ikustekorik.

GAETAN: Nik ez dut zure aferan sudurrik sartu...

JANAMARI: Neronek entzun zaitut apezpikutegiko norbaiti telefonatzen...

GAETAN: Janamari, zaude ixilik!

BEÑAT: Ahalgegarri da apez honi gertatzen zaiona. Zeren ez du balio hala ez denaren erratea eta horren besteei sinets araztea. Apez hau ez da zu baino gorriagoa.
Funtsean, gorri hitz horrek zer erran nahi du zure gogoan?

GAETAN: Eta hirean?

BEÑAT: Jadanik errana dautzut. Nago ongi konprenitu nauzun.

GAETAN: Ez nauk beste bat baino zozoagoa.

BEÑAT: Hori ba dakit. Gauza batzuen errepikatzeak halere ez du gaizkirik egiten. Apez hau; jende xehearen onetan Euskal Herriaren beregaintasunaren alde mintzatu balitz, orduan bai gauzek beste itxura bat hartuko zuten. Baina zer egin du? Behar-bada Mandukuren alde boza eman eta gero zer? Mandukuk, herriko hara-honetan zure bide bertsua segitzen du, ez ditu segur denak azpikoz-goiti ezarri. Etxe loratuen zein gehiagoka bat munta, han edo hemen bizpahirur «stop» ezarri... Halere, herriko kantonierren irabazia goititu du; baina Euskal Herriaren nortasunari buruz zu bezainbat ba da, biak bat bestea bezain azkar: deusen ez egiteko!

GAETAN: Abokat egin nahi duala; juge izateko ere ez hintzateke txarra!

BEÑAT: Frantseskeria eta problema faltsuak ezin trenkatuz galdu eta galtzen duzue zeuen denbora, anartean gure egiazko buru-hauste eta griñak nahitara baztertzen dituzuela gauzen errora ez joan nahiz. Frantses gobernuko gizon eta manatari haundiei irri pollit eta begi kainuka ari zatzaizkiete, zuek Xuriak; eta Gorriak ere funtsean Frantses mito berari jarraikitzen zaizkio, memento berean, gure Herria, menperatua eta zatitua, hiltzen ari daukutelarik!

APEZA: Zorigaitzez...

BEÑAT: Gure seme sortu berriari esker, familiako batasuna bederen egin nahi izan dut baina ez gara naski deusetara heldu...

JANAMARI: Gaetan, zerbait errazu, otoi! (*Gaetan ixilik dago.*)

BEÑAT: Apez hau herri honetarik joanen da; eta gu aldiz, biziko gara bakoitza geure alde...

JANAMARI: Beñat...!

BEÑAT: Politika bidea; gertatzen zaigunaren aldean, oraindik biziki zailagoa da eta arrisku haundiz betea. Euskadiko zeru gaina lano beltzez estalia dago, urrunean ortzi ilun burrunbatsuak nabaritzen dira eta ximistak ditugu argi; lurrian aldiz gure langile lagun borrokalarien odola ixurtzen ari... Baina barazuz eta erautsien ondotik, egun batez halere, Euskal eguzki bat berriz agertuko da. Orduan, ere goiti-beheitiño batzuk izanen dira. Orduan ere, hautu garbi bat egin beharko! Agian hartu bidea, ez dut sekulan ukatuko!

1973/XII/11n
Mugerren